

भगवान बुद्धका आठ विजयहरू

तथा

ब्राह्म कर्म विपाकहरू

मानवरी जगन्नाथ नामकान पत्रनाथ प्रसन्नमानवस लखनूत तरयण मया

नेमक

सयादो उ वामे
सयादो उ त्राउगां

धम्मका।।।।।।

नेपाली भाषामा प्रकाशित पुस्तकसूची

१	बौद्ध दर्शन	४४	धर्मसंघी बौद्ध सम्प्रदाय-पोप्टीको २५ वर्ष
२	पञ्चशील	४५	बुद्ध पूजा विधि र कथा संग्रह र परिभाषा
३	शांति	४६	बुद्ध पूजा विधि र परिभाषा
४	नारी हृदय	४७	बुद्ध पूजा विधि
५	पटाधारा स्थापना चरित	४८	बौद्ध धर्म (तु. सं.)
६	बुद्ध शासनको इतिहास, भाग १	४९	बौद्धको भिन्नभिन्न उपदेश
७	नेपाली ब्रह्मचर्या	५०	शांति-धर्म
८	बुद्ध र उहाँको विचार	५१	बुद्धको मृत्यु किं हुन ?
९	बौद्ध ध्यान	५२	अभिनि-र-वैरी (प्र. सं.)
१०	लक्ष्मी (प्र. सं.)	५३	धर्म-सुखविद्या
११	उद्धानको कथा संग्रह	५४	बुद्धको संस्कृति र महत्त्व
१२	बौद्ध जगतमा स्वास्थ्य सेवा	५५	धर्म कला र बौद्ध-चित्र
१३	वेत्सन्तर जातक	५६	धर्मिक प्रश्न-भाग १
१४	सतिपट्टन भावना	५७	संक्षिप्त बुद्ध वंश-भाग १
१५	बौद्ध विश्वास-भाग-१	५८	बीर शिशु सपुत्र्यो
१६	बौद्ध विश्वास-भाग-२	५९	धर्मिक प्रश्न, भाग २ (हि. सं.)
१७	बौद्ध दर्पण	६०	संक्षिप्त बुद्ध वंश-भाग २ (प्र. सं.)
१८	महा सतिपट्टन विषयसंग-ब्रह्मभूमि ध्यान	६१	संक्षिप्त बुद्ध वंश-भाग २ (हि. सं.)
२०	सफलताको रहस्य	६२	महास्वप्न जातक
२१	धर्म एक ध्यान	६३	बुद्ध पूजा विधि र कथा संग्रह (तु. सं.)
२२	मानव महामानव	६४	चित्त बुद्ध भए जीवन उज्ज्वल हुनेछ
२३	विनेयी	६५	श्रीश बौद्ध कथा र लक्ष्मी
२४	जातक कथा	६६	नकली देवता
२५	प्रश्न-चक्र	६७	माया बुझाको सेवा
२६	तथागत बुद्ध	६८	बुद्धको मूल उपदेश
२७	सतिपट्टन विषयसंग	६९	शास्त्रमूलि बुद्ध
२८	बौद्ध प्रश्नोत्तर	७०	शक्तिपूज जातक
२९	परिभाषा (प्र. सं.)	७१	सांगित्तमाई अक्षर बनाउने बुद्ध शिक्षा
३०	बुद्ध पूजा विधि र कथा संग्रह (प्र. सं.)	७२	शांति र वैरी (हि. सं.)
३१	मैने बुझेको बुद्ध धर्म	७३	मति राखो भए मति राखो हुनेछ
३२	बुद्धको जीवनी र दर्शन	७४	बुद्ध संग्रहको इतिहास
३३	जामा बुबा र छोराछोरी	७५	माया पिताको गुण र बुद्धको तथीवाटो
३४	स्नेही छत्री	७६	बौद्ध प्रश्नोत्तर
३५	परिम सुत्त (पालिभाषा)	७७	मान उपयोगी संक्षिप्त बुद्ध जीवनी
३६	मति राखो भए मति राखो हुन्छ	७८	संक्षिप्त बुद्ध जीवनी
३७	बुद्ध र बुद्ध पीछि	७९	बुद्धको चमत्कार
३८	बुद्ध र बुद्ध धर्मको संक्षिप्त परिचय र बुद्धको जन्मपुत्रि नेपालमा बुद्धधर्म प्रति अवशिष्टता	८०	सन्नेछ मृत
३९	इ धम्मवती	८१	महानगर जातक
४०	बौद्ध ज्ञान	८२	सम्बन्धिगत सुत्त
४१	संक्षिप्त बुद्ध जीवनी	८३	श्रीश बौद्ध कथा र लक्ष्मी
४२	मिनिन्द प्रश्न (भाग १)	८४	कलस्य
४३	मिनिन्द प्रश्न (भाग २)	८५	बौद्ध जगतमा स्वास्थ्य सेवा
४४	धामन नारद	८६	परिभाषा मूल पानी तथा अनुवाद
४५	मानव स्वभाव	८७	चित्त बन्धना र परिभाषा पाठ
४६	महास्वप्न जातक	८८	मूलपात्री तथा नेपाली उर्ब र निदान
४७	बुद्ध पूजाविधि र कथा संग्रह (हि. सं.)	८९	धम्मन नारद
४८	बौद्ध ध्यान	९०	बौद्ध दर्पण (पोषो संस्करण)
४९	बौद्ध विश्वास-भाग ३	९१	धर्मन बौद्ध भिक्षुसङ्घ
५०	बुद्धको अन्तिम यात्रा (प्रथम भाग)	९२	चित्तल गुच स्वप्न
५१	लक्ष्मी (हि. सं.)	९३	महासमय मृत
५२	सम्बद्ध शिक्षा	९४	दश संयोजन
५३	परिभाषा (हि. सं.)	९५	बुद्धको धर्मपुत्र
		९६	प्याइवीको इतिहास
		९७	भगवान बुद्धको आठ विजयारू र बाह्र कर्म विचारकाल

पहिलो खण्ड
भगवान् बुद्धका आठ विजयहरू

लेखकः
सयादो उ वामे
सयादो उ जाउगां

अनुवादः
जवनवती गुरुमां

Dhamma.Digital
दोश्रो खण्ड

भगवान् बुद्धका बाह कर्म विपाकहरू

लेखकः
धम्मवती गुरुमां

अनुवादः
वीर्यवती गुरुमां

प्रकाशकः

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

धर्मकीर्ति विहार

श्रीघः, नःघः टोल

पहिलो संस्करणः १५०० प्रति

बुद्ध सम्वत् २५५७

नेपाल सम्वत् १९३४

विक्रम सम्वत् २०७०

ईस्वी सम्वत् २०१४

मुद्रकः

न्यू नेपाल प्रेस

१४२ मनकामना मार्ग, नागपोखरी, नक्साल, काठमाडौं

फोनः ४४३४८५, ४२५९०३२

प्रकाशकीय

प्रस्तुत पुस्तक “भगवान् बुद्धका आठ विजयहरू र बान्ह कर्म विपाकहरू” उपासिका कमल केशरी तुलाधर प्रमुख सपरिवारले उहाँका दिवंगत परिवार सदस्यहरूको पुण्य स्मृतिमा धर्मदान गर्नुभएको छ ।

यस पुस्तक अध्ययन गर्नु हुने सम्पूर्ण पाठक वृन्दले संसारमा जन्मेका हरेक व्यक्तिले आफूले गरेका राम्रा नराम्रा कार्यहरूको जिम्मेवार आफै हुने प्रकृतिको नियमलाई बुझ्न सक्नु । यस शिक्षालाई जान्न र बुझ्न सक्षम सबैले सकेसम्म भाग्यरूपी फल प्राप्त हुने कार्य गर्न सक्नु । राम्रो चित्तले असल कार्यहरू गरी बोधिसत्त्व चर्या पूरा गर्दै र चित्त निर्मल पार्ने अभ्यास गर्दै एकदिन बोधिज्ञान समेत प्राप्त गर्ने भाग्य मिलोस् भन्ने कामना गर्दछौ ।

यस पुस्तकलाई पहिलो खण्ड र दोश्रो खण्डमा विभाजन गरिएको छ । पहिलो खण्डले भगवान् बुद्धका आठ विजयहरूलाई प्रस्तुत गरेको छ । वर्मी भाषामा बामे सयादोले संक्षिप्तमा लेख्नुभएको पुस्तकलाई जाउगां सयादोले विस्तृत पार्नु भएको यस वर्मी पुस्तक “प्रज्ञाले प्रकाश विने” लाई जवनवती गुरुमाले नेपाली भाषामा रूपान्तर गर्नुभएको छ । सोही पुस्तकबाट साभार को रूपमा विभिन्न घटनाहरूको चित्र पनि यस पुस्तकमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

यसरी नै दोश्रो खण्डमा भगवान् बुद्धका बान्ह कर्म विपाकहरूलाई प्रस्तुत गरिएका छन् । भगवान् बुद्धका बान्हवटा कर्म विपाकहरूलाई “बुद्धया भिनिगू विपाक” नाम गरेको धम्मवती गुरूमाद्वारा नेपाल भाषामा लेखिएको पुस्तकलाई वीर्यवती गुरूमाले नेपालीमा अनुवाद गर्नुभएको छ । यसमा पनि विभिन्न घटनाहरूलाई

उल्लेख गरिएको चित्रहरू सोही बर्मा पुस्तक “प्रज्ञाले प्रकाश दिने”
वाट नै साभारको रूपमा प्रस्तुत गरिएका छन् ।

यस ज्ञानवद्धक पुस्तक प्रकाशन गरी धर्मदान गर्नुहुने दात
परिवारको आयु आरोग्य कामना गर्दछौं । दाता परिवारका दिवंगत
परिवार सदस्यहरूको पनि सुगति कामना गर्दछौं ।

साथै पुस्तक समयमा नै प्रकाशन गर्न सहयोग गर्नुहुने
न्यु नेपाल प्रेसलाई पनि धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं ।

भिक्षुणी धम्मवती

सासनधज धम्माचरिय

अगग महा गन्थवाचक पण्डित

अध्यक्ष

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी

धर्मकीर्ति विहार,

श्रीघः नःघः काठमाडौं नेपाल ।

Dhamma.Digital

मिति: २०७० फागुन

धर्म दान

मेरो सानो उमेर हुँदै मेरी आमाले मलाई विहारहरूमा बुद्धपूजाको लागि आफूसँगै लाने गर्नु हुन्थ्यो । त्यहाँ भन्ते गुरूमांहरूबाट धर्मदेशना सुन्थ्यौं । विवाह पछि पनि सासु आमा नानी शोभाले धर्मकीर्ति विहारमा लाने गर्नु हुन्थ्यो । उहाँले समय समयमा भन्नुहुन्थ्यो- “घरको काम भनेको जति गरेपनि सकिन्दैन । सिद्धाउन सकेजति काम सकाई, नसिद्धिएका कामहरू विहारवाट फर्केपछि गर्नु । जाऔं विहारमा गएर आऔं । अबेर हुन्छ ।”

त्यही वचन नविसीकन आज सम्म पनि मैले विहारमा जाने गरिरहेकी छु । सासु आमाले आफ्नो शरीरले भ्याएसम्म विहारमा जानुभई बुद्धपूजा, ध्यान भावना गर्ने, धर्मदेशना सुन्ने गर्नुहुँदै विहारको आजीवन सदस्य पनि हुनुभयो । उहाँ दिवंगत हुनु भएपछि उहाँकी छोरी पुण्य शोभा तुलाधरले पनि आफ्नी आमा जस्तै विहारमा गई बुद्धपूजा, ध्यानभावना गर्ने र धर्मदेशना सुन्ने कार्यलाई अटूट रूपले गरिरहनु भयो । उहाँ International Nuns Association को सदस्य पनि हुनुभयो ।

उहाँहरूको धार्मिक कार्यहरू सम्पन्न गर्नका लागि सहयोगी रहनु भएका ससुरा बुबा दिलबहादुर तुलाधर र उहाँका पुत्र (मेरा श्रीमान्) अमृत बहादुर तुलाधर आदिको अनन्त गुण स्मरण गर्दै उहाँहरूको पुण्यस्मृतिमा यो पुस्तक “भगवान् बुद्धका आठ विजयहरू र बान्ह कर्म विपाकहरू” धर्मदान गर्दैछौं । साथै आमा बुबा भन्दा पनि पहिला दिवंगत हुनु भएका उहाँको जेठो पुत्र तीर्थबहादुर तुलाधरलाई पनि यो पुण्य निर्वाण हेतु होस् भनी कामना गर्दैछौं ।

मेरा जन्मदाता माता दि. रत्नदेवी तुलाधर, बुबा पुण्यरत्न तुलाधर, र २६ वर्षको उमेरमा यस संसार त्याग गरेर गएकी बहिन लक्ष्मी केशरी र ज्वाईं सूर्जमान ताम्राकार आदिको पनि निर्वा कामना गर्दै यस पुस्तक धर्मदान गरेका छौं ।

दाता

कमल केशरी तुलाधर

छोराहरू

राज बहादुर तुलाधर

विजय बहादुर तुलाधर

बुहारीहरू

दीना तुलाधर

श्रीमीता तुलाधर

छोरी

रचना कंसाकार

ज्वाईं

संदीप बीरसिंह कंसाकार

नाती नातीनाहरू

श्रीजय तुलाधर, इशीता तुलाधर, रसल कंसाकार

दिवंगत ससुरा बुबा दिलबहादुर तुलाधर

जन्म मिति:

वि.सं. १९६८ पौष अष्टमी

दिवंगत मिति:

वि.सं. २०४४ मंसिर औंशी

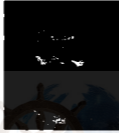
दिवंगत सासु आमा नानी शोभा तुलाधर

दिवंगत मिति:

२०३५ आषाढ एकादशी

दिवंगत दाई तिर्थ बहादुर तुलाधर

दिवंगत आमाजु पुण्यशोभा तुलाधर

जन्म मिति : वि.सं. १९९२ माघ सिपुन्ही

दिवंगत मिति : वि.सं. २०६७ फागुन १४ गते नवमी बुधवार

दिवंगत श्रीमान् अमृत बहादुर तुलाधर

जन्म मिति : वि.सं. १९९७ ने.सं. १०६१ माघ मास कृष्णपक्ष नवमी बृहस्पतीवार

दिवंगत मिति : वि.सं. २०६६ कार्तिक ९ गते, सोमवार मुखः अष्टमी

पहिलो खण्ड

भगवान बुद्धका आठ विजयहरू

- (१) पञ्चमार विजय
- (२) आलवक राक्षस विजय
- (३) अंगुलिमाल विजय
- (४) चिञ्चमाणविका विजय
- (५) नालागिरि हात्ती विजय
- (६) नन्दोपनन्द नागराजा विजय
- (७) सच्चक परिव्राजक विजय
- (८) बक ब्रह्मा विजय

मारं यक्खं गजं चोरं । चिञ्चमानञ्च सच्चकं ॥
नागं बकं जिनो । होतु मे जय मङ्गलं ॥

अर्थ-

यो जिनो- यी आठवटा मारहरूलाई जित्नुभएको कारणले भगवान् बुद्ध विजयी र प्रख्यात हुनुभएको थियो ।

१) मारं-

एकसय आठ योजन भएको अद्भूत गिरिमेखल नाम गरेको देवहात्ति चढेर एकहजार बलवान् सेनाहरूका साथ आक्रमण गर्न आएको मारलाई,

२) यक्खं-

ऐरावट हात्तिमाथि चढी चारहजार तीनसय तीस भन्दा बढी मानिसहरूलाई एक दिनमा खान सक्ने हेदै डरलाग्दा बाहिर उछिट्टिएका दाँतहरू सहितका, जिरिङ्ग परेको काला र खैरा

कपालहरू र दाहिं जुगाका साथ बलवान् शक्ति शाली आलवक राक्षसलाई,

३) गजं-

देवदत्तले भगवान् बुद्धलाई मार्ने नियत राखी जाँड रक्सी पिलाएर चण्ड बनाइएको नालागिरी नाम गरेको हात्तीलाई पठाएको बेला उक्त राजहात्तिलाई,

४) चोरं-

तीन योजन लामो दूरीलाई एकनासले दगुरेर मानिसहरूको चोर औंला काट्दै यसलाई धागोमा उनेर माला लगाउँदै हिंड्ने अंगुलिमाल चोरलाई

५) चिञ्चमानञ्च-

भगवान् बुद्धले धर्मदेशना गरिरहनु भएको परिषद बिच गर्भवती महिलाको भेषमा आई भगवान् बुद्धलाई उनको श्रीमान्को रूपमा भूठो आरोप लगाउन आएकी दुश्चरित्र स्वभावकी महिला चिञ्चमाणविकालाई,

६) नागं-

सुमेरू पर्वतलाई सात फेरा लगाई ढाक्न सक्ने ऋद्धि सम्पन्न अभिमानी नन्दोपनन्द नागराजालाई,

७) सच्चकं-

भगवान् बुद्धले देशना गरिराख्नु भएको अनित्य दुःख अनात्म रूपी प्राकृतिक नियमको शिक्षालाई मिथ्या शिक्षा भनी दोष दिन आएका सच्चक परिव्राजकलाई,

८) वकं-

सास्वतदृष्टि रूपी गलत धारणले ग्रष्ट ब्रह्मलोक हल्लाउन सक्ने तेजो शक्ति भएका वक ब्रह्मालाइ, अर्जनि इन्द्रको वज्रजस्तो वृद्धि र शक्तिले जित्नु भयो र दमन गर्नु भयो ।

तं तेजसा-

यसरी दमन गर्न सक्नु हुने भगवान् बुद्धको शक्ति र आनुभावले

मे-मलाई

जयमंगल-

शरीरको भित्री र बाहिरी रोग भय, अन्तराय नाश गरी मङ्गलमय होतु- निश्चय नै होम् ।

१) पहिलो मार विजय

६ वटा देवलोक मध्ये उच्चस्थानमा पुगेको वसवती देवलोकको मारदेवपुत्रले सिद्धार्थ कुमारले बुद्धत्व प्राप्त गर्नु भन्दा पहिले उहाँले चारवटा निर्मित देख्नुभएको र गृहत्याग गर्नु भएको बेला देखी नै बाधा पुऱ्याउने कार्य गर्दै आएको थियो ।

नराम्रा दुश्चरित्रबाट युक्त भई मागफल निवाण लक्ष्यसम्म नपुगी त्केश युक्त समारलाई हेर्न रूचाउने मारदेवपुत्रले चार निर्मित देखेर संवेग उत्पन्नभई गृह त्याग गरी निस्कनु भएका सिद्धार्थ कुमारको अगाडि गएर भन्यो-

सिद्धार्थ कुमार ! तिमीले बुद्ध हुनको लागि गर्नु पर्ने सम्भन्नु पर्ने धर्मका कुराहरू धेरै नै छन् । धेरै गाह्रोपनि छ । नरम स्वभाव कोमल शरीर भएका राजकुमार तिमीले ज्ञान प्राप्तगर्न त्यति सजिलो

छैन । बुद्धत्व प्राप्त गर्न सकिन्छ नै भनि निश्चित नभएको हुनाले दुःख नगर्नु नै वेश होला । तिम्रो बुबा शुद्धोधन महाराजको मायाले बनाई दिएको दरवारमा खुशीसाथ यशोधरा महारानी, नर्तकी केटीहरू संग पञ्चकाम सुख भोग गरी बस्नुहोस् । सात दिन पछि चक्रवर्ती राजाको पद प्राप्त हुनेछ । चार द्वीपको हक भएको चक्रवर्ती राजा हुने निश्चित भएको कारणले फर्केर जानु होला ।

तर पहिला तुसिता देवलोकमा रहनु हुँदा देव ब्रह्माहरूले शुद्धोदन महाराजा र महामायादेवी महारानीको कोखमा जन्म लिइदिनुस् भनी गरेको प्रार्थनालाई स्वीकार गरी स्वेतकेतु बोधिसत्वले सिद्धार्थ कुमारको रूपमा जन्म लिनु भएको थियो । त्यसपछि देवताहरूले प्रस्तुत गरेको चारवटा निमित्तले मनलाई विचलित पारिदिएकोले त्यागगरेर आजनुभएको हुनाले मारको छेकावटले केही असर पार्न सकेन । उहाँ अगाडि बढी गृहत्याग गर्नु भयो ।

गृहत्याग गरिसकेपछि अनोमा नदीको किनारामा चूडाकर्म गर्नुभयो त्यसपछि घटिकार ब्राह्मणले दान दिनुभएको सुवर्णमय चीवर धारणा गरी उरूवेल वनमा छ-वर्षसम्म तपस्या अभ्यास गर्नुभयो ।

त्यो समयमा बोधिसत्वलाई तप भङ्ग गर्नको लागि मारदेवपुत्र आईपुगे । मारले उहाँलाई कामसुख भोग गर्नकालागि प्रार्थना गरी बाधा दिएपनि बोधिसत्वले यसलाई स्वीकार्नु भएन र मारलाई धपाएर पठाउन सफल हुनुभयो ।

बोधिसत्वले दुश्कर तपस्या अभ्यासलाई मध्यममार्ग अभ्यासमा परिणत गर्नुभयो । इस्वी सम्बत् १०३, बैशाख पूर्णिमा

बुद्धवार विहानी पख ३५-वर्षको उमेरमा सेन (निगम) गाँउ नेरञ्जन नदीको किनारमा पीपल वोट मुनि सेठकी छोरी सुजाताले दानगरेको क्षीर भोजन खानु भैसकेपछि सुवर्ण थाललाई नेरञ्जरा किनारामा अधिष्ठान गरेर बगाउनु भयो । त्यसपछि सोत्थिय ब्राह्मणले दानगरेको आठ मुट्टा घाँस महाबोधिवृक्ष मुनि ओछ्याई बस्नुभयो । बोधिज्ञान प्राप्त नहुन्जेल नउठ्ने अधिष्ठान गर्नुभई आनापान सतिपट्टान भावनालाई अभ्यास गरी बोधिज्ञान प्राप्त गर्नु भयो ।

सिद्धार्थ कुमारले बोधिज्ञान प्राप्तगरी बुद्ध होला भनी चिन्तित भएका मारदेवपुत्रले महाबोधि वृक्ष मुनि आठ मुट्टा घाँसबाट अपराजित आसन उत्पन्न भएर आएको देख्ने विक्तिकै देवलोकबाट देवमार सेनाहरू जम्मागरी बोधिवृक्ष र अपराजित आसनलाई लुट्नकोलागि हमला गर्न आए ।

यही समयमा सिद्धार्थ कुमार बुद्ध हुनु पहिला दिव्यचक्षु र दिव्य श्रोतबाट देख्न र सुनेर थाहा पाउन सक्ने देव ब्रह्माहरू बोधिवृक्ष र अपराजित सुवर्ण आसनतिर जम्मा हुन आउनु भएका थिए । उहाँहरू यसरी हुनुहुन्थ्यो—

- १) देवराजा इन्द्रले विजयुत्तर भन्ने शंख बजाएर ।
- २) पञ्चसिख देवपुत्रले देव सितार बजाएर ।
- ३) सुयाम देवपुत्र
- ४) सन्तुस्सित देवपुत्रले हीराको पंखाले हम्काएर ।
- ५) सहम्पतिब्रह्माले सेतो छाता ओढाएर ।
- ६) कालनागराजाले नागकन्याहरू संग नाचेर पूजागर्दै ।

७) चक्रवालगर्भ १० हजारभित्रका देव ब्रह्माहरूले पनि देव फूल, देव श्रीखण्ड, गन्ध आदि द्वारा पूजागर्दै ।

यही समयमा वसवती मारदेवपुत्र सानो जङ्गल जतिको शरीरहुने गिरिमेखल हाति चढेर देवपुत्र मारसेनाहरूसँग विभिन्न किसिमका औजार, हातहतियारहरू लिएर सिद्धार्थ कुमार मेरो आसनबाट हटेर जाउ भन्दै ठूलो ठूलो आवाज निकाल्दै नारालगाएर हातहतियारहरूले प्रहार गरेर हमला गर्न थाले ।

बोधिसत्त्व सिद्धार्थ कुमारले हे मारदेवपुत्र ! यो आसन तिम्रो हो भन्ने प्रमाण देखाउन सक्छौं भनि सोध्नु भएको बेला उसको आफ्नो आसन हो भन्दै मारदेवपुत्र सेनाहरू प्रमाणस्वरूप देखायो र मारदेवपुत्र सेनाहरूले पनि हो भनि स्वीकारे । भगवान् बुद्धलाई पूजा अर्पण गरिरहेका देव ब्रह्माहरू पनि मारदेवपुत्रहरूको हो-हल्लाले गरेर बोधिवृक्ष र अपराजित आसनबाट टाढै बसेर पूजा गर्दै थिए । मारदेव पुत्रको आसन हो भनि मारसेनाहरूले प्रमाण उद्घोषणा गरिसकेपछि बोधिसत्त्व सिद्धार्थ कुमारले यसरी भन्नुभयो ।

हे मारदेवपुत्र ! म यो महाबोधिवृक्ष अपराजित सुवर्ण आसन र सर्वज्ञ ज्ञान प्राप्त गर्नका लागि धेरै पहिला देखि दशपारमी, शीलआचरण, त्यागचित्त सम्पूर्णलाई वीर्यपारमी जस्ता कुशल कार्यहरू यही धरती पृथ्वी माता माथि बसेर पूरा गरेको थिएँ । त्यसैले मेरा यी कार्यहरूको प्रमाण धरती माता बाहेक अरु छैन । कोहीपनि मेरो निमित्त प्रमाण (साक्षि) राख्नुपर्ने आवश्यक छैन । यो कुशल धर्मको आनिर्शांस अहिले नै देखिने छ । थाहापाउने छ भनेर दायाहातले धरती पृथ्वीलाई औंलाएर देखाउनु भयो ।

यसरी धरती पृथ्वीलाई औंलाएर देखाउनासाथ कुम्हालेको चक्रजस्तो फनफन घुम्दै वेसरी हल्लिएर साक्षिका रूपमा बस्न आएको बेला मारदेवपुत्रको १२-योजन सम्म भएका सेनागण परिवारहरू रहन सकेनन् । पाँच इन्द्रियहरूलाई राम्रो संग थाम्न नसकी उनीहरूले आफ्नो वास स्थान वसवती देवलोकमा पुग्न नसकी हतार हतार भाग्दै पछ्याडी हटेर गए ।

भयानक डरलाग्दा मार सेनागणहरू भाग्दै हटेर जानासाथै पूजागर्दै रहनु भएका देव, ब्रह्माहरूले फेरी बोधिसत्व सिद्धार्थ कुमारको अगाडि दर्शन भक्तिभाव अर्पण गर्दै पूजा गरे । बोधिसत्व पनि आनापान सतिपट्टान भावना लगातार अभ्यास गर्दै जाँदा रातको प्रथम याममा पुब्बेनिवास ज्ञान, रातको मज्झिमयाममा दिव्वचक्खु ज्ञान, विहानी पख सुर्योदयको समयमा पतिच्च समुप्पाद ज्ञानलाई मननगरी स्मृति प्रस्थान विपश्यना ध्यान अभ्यासगर्दै आसवक्खय ज्ञान संग संगै सर्वज्ञज्ञानलाई पनि प्राप्त गर्नुभई बुद्धत्व प्राप्तगर्नु भयो । यसरी मारदेवपुत्रलाई जित्नु भयो ।

भगवान् बुद्धले मारदेवपुत्रलाई दानबलले जित्नु भएको दृष्य

२. आलवक राक्षस विजय

एक दिन भगवान बुद्ध श्रावस्ती नगरको जेतवन विहारमा विराजमान भै रहनु भएको अवस्था थियो । आलवी राष्ट्रको अधिपति राजालाई मृगको मासु खाने इच्छा भएकोले भारद्वाज सेनाहरू सँगै आफ्नो परिधि भित्रको मृगहरू शिकार गर्दै जाँदा राजाको परिधिभित्र परेको एउटा मृग छुटेर भागेछ । राजापनि त्यस मृगको पछि पछि लाग्दा लाग्दै समात्न समर्थ भए । मृगलाई आधापारी बोकेर फर्कि रहेको बेला आलवी देश बाहिर जङ्गलको सिमानातिर ठूलो भवाम्म परेका छाँया राम्रो भएको एउटा पिपलको रूख मुनि पुग्यो । सारै थाकिसकेको हुनाले उ रूखको छाँया मुनि सुत्थो । त्यो पिपल रूखको छाँया भित्र पसेका प्राणीहरूलाई खान पाईने अधिकार पाएको आलवक राक्षस नजिक आएर राजालाई खान लागेको बेला राजाले आफुले ल्याएको मृगको मासु दिएर यो मृगको मासु खानुस् मलाई अभय दान दिनु भनि प्रार्थना गरे । तर राक्षसले मृगको मासु पनि खान्छु, तिमीलाई पनि खान्छु भनेर जिद्दी गरेकोले राजाले म आलवी राष्ट्रको राजा हुँ । आज यो मृगको मासुमात्र खाएर मलाई जीवन दान (अभय दान) दिनु । भोलि देखी तिम्रो खानाको लागि एक खड्कुलो भात र एकजना मान्छे पठाई दिन्छु भनी प्रस्ताव राख्दा आलवक राक्षसले प्रस्ताव स्वीकारेर राजालाई अभयदान दिएर पठायो ।

राजा दरवारपुगेपछि भारद्वाज सेना मन्त्रीहरूसँग छलफल गरेर जेल भित्रका कैदीहरूलाई हरेक दिन एकजनाको हिसाबले पिपलको रूख अगाडि भात पुन्याउन दियो । राक्षसको आहार बनेका जेल भित्रका कैदीहरू सबै सखाप भएपछि राती दोबाटो

दोबाटोमा सुन, चाँदी, बस्त्रको पोको फालेर यी चीजहरू टिप्ने व्यक्तिलाई चोर भनि समातेर जेलमा धुनेर त्यही व्यक्तिलाई राक्षस कहाँ खाना पुऱ्याउन पठाए ।

यी कुराहरू जनताहरूले थाहा पाएपछि राती वाटोमा फालेका सुन, चाँदीको पोकोहरू कसैलाई टिप्ने हिम्मत भएन । त्यसपछि राक्षसलाई खाना पुऱ्याउने कैदीहरू कोही भएन । त्यसपछि उमेर पुगेका बुद्धा बुढीलाई पठाउन खोज्दा जनताहरूले यस कार्यहरूलाई विरोध गरे । त्यसैले भरखर जन्मेका नवजात बालकलाई समात्दै राक्षसको आहार बनाउन थाले ।

त्यही कारणले गर्भवती आमाहरू आफ्ना बालकहरूको सुरक्षाको लागि आलवी राष्ट्रमा बस्न डराएर टाढा टाढा भागेर लुकी बसे । त्यसैले राक्षसको लागि आहार बनाउन कोही बालक उपलब्ध भएन । देशमा जनताहरू संग एउटा पनि वच्चा नभई सुन्य हुन थाल्यो । पछि वच्चाको नाममा नै राजदरवारमा रहेको राजाको छोरा राजकुमार एकजना मात्र बाँकि रह्यो ।

राक्षसलाई खाना पुऱ्याउन जाने भारद्वाज मन्त्रीहरू मध्ये पुऱ्याउने पालो परेको मन्त्रीले एकदिन अगाडि नै भोली राक्षसलाई खुवाउन राजकुमारलाई पुऱ्याउने पालो भएको कुरा राजा समक्ष प्रार्थना गर्‍यो । राजा यमलाई स्वीकानं वाध्य भयो ।

त्यस समयमा श्रावस्ती सहर स्थित जेतवन विहारमा विराजमान भैरहनु भएका तथागत बुद्धले आलवक राक्षस र प्राणीहरूले ज्ञान सुनी मुक्तिको मार्ग प्राप्त गर्ने कुरा थाहा पाउनु भएर एकलै आलवी राक्षसको विमान भित्र पस्नुभयो ।

त्यो बेला आलवक राक्षस देव सभामा गर्इरहेको थियो बुद्धले द्वारपाल गद्रभ राक्षसलाई आलवकको कक्षमा विमानभित्र एकदिन आराम लिनको लागि स्वीकृति माग्नु हुँदा द्वारपाल राक्षसले भन्यो "भगवान शास्ता ! आलवक राक्षस असाध्यै रिसालु कठोर र जङ्गे स्वभावको छ । अहिले उ देव सभामा गैरहेको छ । भगवान शास्ता ! उहाँले तपाईंलाई मन पराउने छैन । आदर गर्ने छैन । हजूर लाई भय अन्तराय आउन सक्छ । त्यसैले तपाईं यहाँ बास बस्न उचित हुने छैन ।" यो कुरा सुनी भगवान बुद्धले भन्नुभयो -

"द्वारपाल गद्रभ ! आलवक राक्षसको भय अन्तरायबाट म डराउँदिन । तिमीले यहाँ बस्न अनुमति मात्र दिनु ।" द्वारपाल गद्रभले भन्यो "भगवान शास्ता ! तपाईंलाई मैले रोक्न सक्दिन यदि तपाईं यहाँ नै बास गर्छु भन्नु हुन्छ भने एकछिन पर्खनुस् देवताहरूको सभामा गएर मैले आलवक राक्षस सँग स्वीकृति लिएर आउँछु ।" यति भनी उ आलवक राक्षस कहाँ गयो । तथागत बुद्धपनि आलवक राक्षसको विमान भित्र पसेर आसनमा बस्नुभयो उहाँले राक्षसनी परिवारहरूलाई उपदेश दिई उद्धार गरिरहनु भयो । मुक्तिको मार्ग देखाई रहनु भयो ।

सभामा आएका हेमवत राक्षस र सातागिरि राक्षसहरू आलवक विमान माथिबाट नाघेर जान सकेन । त्यसैले यस्तो किन भयो भनि त्यहाँबाट तल झरेर हेरेको बेला उनीहरूले तथागत शास्ता बुद्धलाई देखे । उनीहरूले भगवानलाई दर्शन गरेर फेरि शभामा पुगे । उनीहरूले आलवक राक्षसलाई भन्न थाल्यो-

"भो मित्र राक्षस ! तिमी भाग्यमानी छौ । तिम्रो विमानमा तथागत बुद्धले बास गरिरहनु भएको छ । यहाँबाट छिटो फर्के

जानुभई बुद्धलाई दर्शन गरी पूजा अर्पण गर्नुस् ।” यो कुरा गरिरहेको बेला द्वारपाल गद्रभ राक्षसले आलवक भवनमा भगवान् बास गराउन स्वीकृति माग्नु आयो । यो कुरा सुनी आलवक राक्षस असाध्यै रिसाएर आफ्नो विमान तर्फ फर्केर उपदेश दिइरहनु भएको बुद्धलाई मनपरि गालि गर्नथाल्यो । किसिम किसिमका हात हतियारहरूले प्रहार गर्नथाल्यो ।

तर आलवकले प्रहार गरेको हात हतियारहरू तथागत शास्ताको चरण कमलमा पूजाको सामाग्री बन्न पुग्यो । सेतो कपडाको रूपमा बुद्धको खुट्टा पुच्छने कपडा हुन पुग्यो । आलवक राक्षसले यसरी हतियार प्रहार गरेर पनि जित्न नसकेको बेला उसले भगवान् बुद्धलाई उसको विमानबाट निस्केर जानु भनी आदेश दिन थाल्यो । उसको यस आदेश सुनी भगवान् बुद्ध विमानबाट बाहिर जानुभयो ।

भगवान् बुद्ध बाहिर जानु भएपछि फेरि भित्र आउनु भनी आदेश दिए । यसरी भित्र बाहिर गर्दै पाँच छ पटक गरिसके पछि फेरि बाहिर जान आदेश दिएको बेला तथागत बुद्धले भन्नुभयो “आलवक ! म अब बाहिर निस्कने बेलामा मेरो दुई खुट्टाहरूलाई समातेर समुद्रतिर फाल्ने विचार गरिरहेको होइन र ? त्यसैले अब म बाहिर जाँदैन । आलवकले भन्यो- “त्यसो भए म प्रश्न सोध्छु । यसको जवाफ दिन सक्नु भन्ने तिम्रीलाई बाहिर जान दिन्छु” यति भनी आलवकले आफ्नो आमा बुबाहरूले सिकाई राखेको प्रश्न सोधेको बेला तथागत बुद्धले एक एक गरी सबै प्रश्नको जवाफ ठीक तरीकाले दिनुभयो जसले गर्दा आलवक राक्षसले ज्ञान हासिल गर्न समर्थ भयो ।

यहि समयमा आंलवी राष्ट्रका राजाको छोरालाई आलव राक्षसको आहारको रूपमा मन्त्री भारद्वाजहरूले चढाउन त्याएव रहेछ । आलवक राक्षसले पनि बुद्धको उपदेश सुनेर मुक्ति मार्गव पहिलो खुड्किलो श्रोतापन्न फल प्राप्त गरिसकेको रहेछ । त्यसै उसले राजकुमारलाई नखाईकन बुद्धको पाउमा चढायो ।

तथागत बुद्धले पनि उक्त राजकुमारलाई मन्त्री भारद्वाजहरूको हातमा सुम्पिएर यसलाई राम्रो पालन पोषण गर्नु भन आजा हुनुभयो । राजकुमारलाई आलवक राजकुमार भनी नामाकर पनि गर्नु भयो ।

भगवान् बुद्धको पनि भिक्षा जाने समय भएकोले उहाँ फर्के जानुभयो । आलवक राक्षसले बुद्धको पात्र चीवरहरू समातेर वी बाटो सम्म कपियकारकको कर्तव्य पालन गरी पुन्याउन जानु भयो अनि उहाँले यसरी भन्यो "भगवान् शास्ता ! मलाई हजरको चेला भई सम्भन्नु होस्" यति भनी उहाँ आफ्नो विमानमा फर्कनु भयो ।

३. नालागिरि हात्ती विजय

बुद्ध र वहाँका भिक्षु शिष्यहरूमध्ये समथ ध्यानलाई अभ्यास गरी अभिज्ञान ज्ञानहरूलाई प्राप्त गरेको पृथकजन भिक्षु देवदत्त (भगवान बुद्धको नातेदारभाई) ले बुद्धवाहेक आफु मात्र शक्तिवान् र धेरै लाभसत्कार प्राप्त व्यक्ति हुन इच्छा गरेको थियो । उसलाई धेरै इष्ट, मित्र र चेला चेलीहरू बटुलेर बस्ने मन थियो । तर उसको मनको इच्छा पूरा भएन । किन भने देवदत्तले भिक्षु हुनुभन्दा अगाडि नै लौकिक ध्यान समथध्यानले ऋद्धि शक्ति मात्र हाँसिल गरिराखेको थियो ।

देवदत्त सँग सँगै प्रव्रजित भएका शाक्य कुलका राजकुमार हरूलाई भक्तिगर्न आउने व्यक्तिहरू धेरै भएकोले लाभ सत्कार पनि धेरै थियो । उनीहरू धेरै प्रख्यात थिए । तर देवदत्तले कुनै लाभ सत्कार र ख्याती प्राप्त गर्न सकेको थिएन । उसलाई ख्याल गरी बोलचाल गर्ने दाताहरू दुर्लभ भएकोले बुद्धको दाजोमा पुग्न आफ्नो सहमत दिने दाताको रूपमा अजातशत्रु राजकुमारलाई आफ्नो अधिनमा ल्याउने विचार गर्‍यो ।

देवदत्त अजातशत्रु राजकुमार बस्नुहुने राजगृह शहर जानुभई राजकुमारको भेष लिएर शरिरमा छ वटा अजिगर (सर्प)ले बेरी अजातशत्रु राजकुमार सुत्ने कोठामा आकाशमार्गवाट आई भ्यालमा उभिएर देखाउनु भयो । अजातशत्रु राजकुमार भयभित भई तिम्री को हो ? भनेर सोधेको बेला बुद्धको सालो देवदत्त भएको बताईसकेपछि राजकुमारको भेष र सर्पहरू लोपगरेर आफ्नो मूल रूप देखाए ।

अजातशत्रु राजकुमार देवदत्तको ऋद्धिलाई आश्चर्यपूर्वक हेरी उनी प्रति प्रसन्न, खुशी, हुँदै श्रद्धा पूर्वक चतुप्रत्ययदायक भई देवदत्तकहाँ दिन दिनै रथबाट गई मन्त्री परिषद् संगै ५०० पटक भोजन दान गरी पूजा गरे ।

अजातशत्रुले धेरै पूजा सत्कार गरेकोले देवदत्त घमन्डी हुँदै उसमा मात्सर्यपन बढ्दै आयो । उसले अजातशत्रुलाई आफ्नो पिता बिम्बिसारलाई मारेर राजगद्दी हातमा पारी राजा बन्न सल्लाह दिनथाले । देवदत्त आफैले पनि बुद्धलाई मारी बुद्धहुने विचार गर्नथाल्यो । अजातशत्रु राजकुमारको मद्दत लिई देवदत्तले धनुष विद्याबाट पारंगत भएका चारजना व्यक्तिहरूलाई भगवान बुद्ध आउनु हुने बाटोमा बसी बुद्धलाई मार्ने आदेश दिए । तर यो कार्य सफल भएन । त्यसपछि भगवान बुद्ध चंक्रमण गरिरहनु भएको बेला गिष्ककुट पर्वत माथिबाट ठूलो चट्टान (दुङ्गा) खसालेर उहाँलाई मार्ने कुचेष्टा गरेपनि यस कार्य पनि सफल हुन सकेन । अन्तिममा भयानक बदमास जनावर खटाएर मानं लगाउने विचार गरे । अजातशत्रुसंग सल्लाह लिई नालागिरि हात्तीको माहुतेलाई बोलाएर नालागिरिलाई दिनको कति गाथी रक्सी पिलाउने सकिन्छ भनी सोध्यो । माहुतेले आठ वटा गाथी रक्सी पिलाउँछु महाराज ! भने ।

त्यसो भए भोलि यसलाई दिन दिनै भन्दा बढी सोह (१६) गाथी रक्सी पिलाएर श्रमण गौतम भिक्षाटन आउने बाटोमा छोडीदिनु भनी देवदत्तले आदेश दिए ।

देवदत्तको यो कुविचारलाई थाहा पाएका भगवान बुद्धका शिष्यहरूले बुद्ध समक्ष आई प्रार्थना गर्न थाले—“भगवान शास्ता ! भोलि राजगृह सहरभित्र भिक्षा नजानु होला । भिक्षु देवदत्तले

नालागिरि हात्तीलाई रक्सी पिलाएर हजूरलाई मार्ने कोशिस गर्दै छ । त्यसैले भोलि हामीहरूले विहारमै भोजन दान गर्न आउने छौं । भिक्षा नजानुहोला ।” उनीहरूको यस प्रार्थनालाई सुनी भगवान बुद्धले केही जवाफ नदिईकन चूप लागेर बस्नुभयो ।

भोलि पल्ट विहान सबेरै भगवान शास्ता नालागिरि हात्तीलाई लक्ष्य गरी धेरै प्राणीहरूले ज्ञानप्राप्त गर्ने कुरा थाहा पाउनु भएकोले राजगृह सहरभित्र परेको अठार (१८) वटा विहारका भिक्षुहरू सबै लाई आफ्नो पछि राखेर भिक्षाटन जानु भयो ।

अजातशत्रु र देवदत्तले पनि माउतेले सोझ गाग्री रक्सी पिलाई राखेको नालागिरिलाई भिक्षाटन आई राख्नु भएको बुद्धको अगाडि छोडि दियो । भगवान बुद्धसँगै भिक्षा आईराख्नु भएका भिक्षुहरू सारिपुत्र र आनन्दलाई चिन्ता लागेकोले भगवानको अगाडि बसेर रक्षा गर्न प्रार्थना गर्नुभयो ।

पछि भिक्षु आनन्दले भगवान बुद्धलाई बचाई आफु मर्ने निर्णय गरेर बुद्धको अगाडि उभिनु भयो । बुद्धको ऋद्धिले भिक्षु आनन्दलाई पछ्याडि पुन्याएर नालागिरि हात्तीलाई ओदिस्सक मैत्रीभाव गरी मीठो र मधुरो बोलिले भन्नुभयो-

“हे नालागिरि ! तिमीलाई सोझ गाग्री रक्सी पिलाएर देवदत्तले मनपरि आदेश गरे जस्तै अगाडि बढेर म कहाँ आउ” नालागिरि निन्द्राबाट ब्युँभे जस्तै भयो । उनले भगवान बुद्धकी सुन्दर रूपलाई दर्शन गर्न पाउँदा स्ववेग उत्पन्न भएर बुद्धको तेजो शक्तिद्वारा रक्सी लागेको वेहोशीपन हटेर गयो र सुँडलाई तल झारेर दुवै कान हल्लाउँदै समिप आएर पाऊ पन्यो ।

अनि बुद्धले नालागिरि हात्तीलाई भन्नुभयो "तिमी अहेतुक निरिक्षण प्राणी हो । म बुद्धरूपको हात्तीराजा भएँ । प्राणीहरूको धेरै हित उपकार हुने काम गरेर आएको छु । यसरी तिमिले पनि प्राणीहरूको हित उपकार हुने काम गर्नु । रूद्र बढमास भई अरूहरूलाई मार्ने काम नगर्नु । सबै प्राणीहरूलाई सुखी हुने मैत्री युक्त चित्तले मेहनत गर्नु । यसरी उपदेश दिनुभई दाँया हातले टाउको र सुँडलाई सुमसुम्याउनु भई मैत्री भावनाको उपदेश दिनु भयो ।

उपदेश सुनिसकेपछि जनताले मुक्तिमार्ग देशना सुनी कोमल मनले नालागिरि हात्तीप्रति माया, ममता उत्पन्न गर्दै मैत्रीभावना अभ्यास गरे । अनि मूल्यवान् कपडा, हारहरू हात्तीलाई बक्स दिई नालागिरि हात्तीलाई धनपाल हात्ती नामाकरण गरे । त्यसपछि नालागिरि बुद्धको उपासक हात्ती बन्यो ।

भगवान् बुद्धले नालागिरि हात्तीलाई मैत्री बलद्वारा जित्नु भएको दृष्य

४. अङ्गुलिमाल

शावस्ती सहरको कोशलराजाको राज्यकालमा राजपुरो हितकी श्रीमतीले छोरो जन्माएको बेला देशभरिका शस्त्र अस्त्र हातहतियारहरू चम्किएको र टल्किएको रहेछ । वच्चा जन्मिएको बेला शस्त्र, अस्त्रहरू चम्केकोले नक्षत्र हेर्ने शास्त्रीहरूले ग्रह दशा हेरेको रहेछ । ग्रह दशा हेर्दा त्यो वच्चा अवश्यमेव वदमास चोर हुनेछ भन्ने कुरा थाहा पाए । पछि राज पुरोहितले कोशल महाराजा कहाँ चाकरी गएको बेला आज जन्म भएको मेरो छोरो ठूलो भएपछि वदमास, गुण्डा, चोर हुने भएकोले अहिले सानो बेलामै खत्तम पार्नु बेश हुनेछ भनी प्रार्थना गर्‍यो ।

यो वच्चा एउटा मात्र वदमास, गुण्डा, चोर हुने की यसको समूह मिलेर देशलाई नै हानी हुने गरी वदमास चोर हुने भनेर कोशलमहाराजाले सोधेको बेला ब्राह्मणले समूह जम्मा भएर देशलाई हमला गरेर वदमास, चोर, हुने होइन । आफु एकै मात्र वदमास भएर आउनेछ भनेर जवाफ दियो । यस्ता जवाफ सुनी कोशलराजाले त्यसो भए यो वच्चालाई खत्तम गर्ने केही जरूरत छैन भनी आज्ञा दिनु भयो । ब्राह्मण बुद्धा बुढीले आफ्नो छोरो वदमास, चोर हुन नदिन यसलाई अहिंसक भनेर नामाकरण गर्‍यो ।

अहिंसक हुकँदै आएपछि उसलाई तक्षशिलामा दिशापा मांख गुरूकहाँ (गुरूकुल) मा विद्या हासिलगर्न जिम्मा लगाई दियो ।

अहिंसकले राम्ररी विद्या अध्ययन गरेपछि गुरूको मनपर्ने विद्यार्थी भए । उसले गुरूहरूको सेवा टहल गर्ने घरको काम पनि

आफुले हेरेर गर्न जान्ने भएपछि गुरूकी श्रीमती गुरूमाले पनि उसलाई माया गर्ने र विशेष ख्याल गर्न थालिन् । यसरी अहिंसक तीखो बुद्धि सहितको भई उसलाई गुरूले प्रशंसा गरेको देखेर उसलाई मन नपर्ने शिष्य चेलाहरूलाई ईर्ष्या हुन थाल्यो । त्यसैले उनीहरूले अहिंसकले गुरूआमासंग नराम्रो व्यवहार गर्‍यो भन्दै गुरूकहाँ चुक्ली गर्न थाल्यो । पहिला त गुरूलाई यस विषयमा विश्वास थिएन । बारम्बार कुरा काट्न थालेपछि गुरूलाई पनि हो जस्तो लाग्न थाल्यो । श्रीमती माथि शंका लागेर चेलालाई षडयन्त्र गर्दै सबै विद्या हासिल गर्नको लागि मानिसको एक हजार औंला गुरू दक्षिणा चढाई गुरू पूजा गरेमात्र विद्या पूरा हुन्छ भनि पठाए । अहिंसक पनि गुरूले आज्ञा हुनुभएको गुरू दक्षिणा औंलाले पूजा गर्नको लागि जङ्गल भित्र पसेर उक्त जङ्गल भित्र पसेका यात्रु समाती मारेर चोर औंला काटेर माला गाँसी औंलाको माला लगाउँदै हिँड्ने भयो । त्यसैले उसको नाम अहिंसकबाट अङ्गुलिमाल हुन पुग्यो ।

Dhamma.Digital

त्यो अङ्गुलिमालको कारणले धेरै यात्रुहरू र व्यापारीहरू घाएते भए, नाश, मृत्यु भए । यस दुर्घटनालाई मानिसहरूले सहन नसकी दरवारभित्र पसेर राजालाई अङ्गुलिमाललाई हताई दिन उजूर गर्‍यो । कोशल महाराजाले पनि भोलि आफुनै गएर समादत्ने आज्ञा दिनु भयो ।

त्यो समयमा अङ्गुलिमालसंग (९९९) नौ सय उनान्सय वटा चोर औंला जम्मा भैसकेकोले एउटा औंलामात्र आवश्यक भैरहेको समय थियो । अङ्गुलिमाललाई कोशलमहाराजा आफै जानु भएर समात्छ भन्ने खबर सुन्नासाथै छोराको पीर परेर आमा मन्तानी

ब्राह्मणी बिहान सबैरै उठेर अङ्गुलिमाल चोर लुकेर बसेको जालिनी जङ्गलभित्र पसेर छोरोलाई भेट्न गइन् तर भेट्टाउन सकिनन् । अनि उनीले आफ्नो छोरो अङ्गुलिमाललाई बोलाउँदै ठूलो स्वर निकालेर कराउँदै भन्न थालिन्—

“छोरा ! कोशलमहाराजा आफै आउनुभई तिमीलाई समात्न आउँदै छ । लुकेर बस्नु ।”

यो समय अङ्गुलिमालको छिपेको पारमीलाई जान्नु हुने तथागत बुद्ध जालनी जङ्गलतर्फ जानुभई मन्तानी ब्राह्मणीको अगाडि चक्रमण ध्यान भावना अभ्यास गरिराख्नु भयो । एउटा मात्र चोर औलाको खोजीमा हिंडेको अङ्गुलिमालले आमाको स्वर सुन्नासाथै आमाको स्वर भनि धाहा पाएपनि आफ्नो विद्या पूरा पार्ने इच्छाले आमाको पछि लागी आमाको चोर औला काटेर लिने विचारले दगुन्यो । अङ्गुलिमालले आमाको अगाडि अपरिचित ब्यक्तिलाई देखेको बेला त्यही अपरिचित ब्यक्ति तर्फ मन फर्केर आमाको सट्टा यो श्रमणको चोर औला काटेर लिन्छु भनेर भगवान बुद्ध तर्फ फर्केर दगुन्यो ।

त्यसो भएपनि तथागत बुद्धको ऋद्धिले बुद्धको अगाडि नै जान नसकी श्रमण रोक्नु होला, रोक्नु होला भनी ठूलो आवाज निकाल्दै कराएको बेला तथागत बुद्धले भन्नुभयो “म दौडेको छैन तिमीमात्र दगरिरहेका छौ । तिमीमात्र रोकेर उभिनु पला” यति आज्ञा गर्नु भएको कुरालाई गजव भई हे श्रमण ! तिमी दौडिरहेर पनि उभिराखेको भनेर किन भूठो बोलेको भनी अङ्गुलिमालले प्रश्न गन्यो । तथागत बुद्धले भन्नुभयो—

“मसंग अरूहरूलाई हत्यागर्ने आदि अकुशल कर्महरू नष्ट भइसकेको हुनाले मेरो मन अटल छ । म उभिराखेको भन्नुको पहिलो कारण संसारमा नरोकिकन एकैनास गर्इराख्नुपर्ने मेरो यात्रा बाटो अन्त्य भैइसकेको हुनाले मैले फेरि जानु पर्दैन । त्यसैले म उभिराखेको र दौडिरहेको छैन भनेको । अर्को कारण तिमी मात्र मान्छे मान्ने आदि दुश्चरित्र १०-वटा थाम्न नसकी दगुर्दै छौ । म शान्त भै सकें भनी उपदेश धर्म देशना गर्नु भयो । पारमी भैसकेको हुनाले अङ्गुलिमालले जान बुझी हातहतियारहरू हातबाट त्यागेर घुँडा टेकेर आफुलाई रक्षा गर्न प्रार्थना गरेपछि तथागत बुद्धले “एहिभिक्खू” अर्थात् आऊ भिक्षु भनि सम्बोधन गरी बोलाउनु भएपछि साठै (६०) वर्ष उमेर पुगेको महाथेर जस्तो गृहस्थ जीवनमा भिक्षुत्व भाव ग्रहण गर्नुको ।

५. चिञ्चमान विजय

तथागत गौतम बुद्धको भाग्य र पुण्यको कारणले श्रावस्ती सहर भरिका मानिसहरूले वहालाई भोजन निमन्त्रणा गरी पूजा अपण गर्ने गर्थे । बुद्धधर्मको धेरै चहल पहल र प्रख्याती भैरहेकोले ईष्या युक्त भावना सहितका तिर्थकर गुरूहरूले तथागत बुद्धलाई गलत आरोप लगाउने पड्यन्त्र रचिरहेका थिए ।

तिर्थकरहरूको बेलीहरू मध्ये एकजना असाध्यै रात्री, सुन्दरी, माया, परियाय कुरा गर्न जान्ने चिञ्चमान नाम गरेकी एउटी केटीलाई तथागत बुद्धसंग शारीरिक सम्बन्ध भएको जस्तो नाटक गर्न लगाए ।

चिञ्चमान बेलुकी पख तथागत बुद्ध विराजमान हुने जेतवन विहार तर्फ जाने गर्न थाल्यो । यो दृष्य तथागत दर्शन गरेर फर्केका श्रद्धालुहरूले देखेभयो । “चिञ्चमान जेतवन विहारभित्र पसेर केहिबेर पछि नजिकको तिर्थकर गुरूको विहारमा गएर राती सुतेर विहानी पख उठेर आएर फेरि जेतवन विहारमा पसेर मूल ढोकाबाट निस्केर घर फर्कने गर्न थालिन् । त्यो बेलापनि विहान तथागत बुद्धलाई दर्शन गर्न आउनेहरूले देखे भयो । धेरैको विचारमा चिञ्चमान जेतवन विहारमा बेलुकी सधैँ आएर सुत्ने होला भन्ने मनमा लागोस् भन्ने विचारले नै यसरी नाटक खेल्न थालिन् । यसरी धेरै मानिसहरूले यस विषयमा नराम्रो सोची कुरा काट्न थाले । एकदिन चिञ्चमानले एउटा पिका (काठ) लाई कड्डुवाको जिउका खोलजस्तो आकार बनाउन दिएर चारैतर्फ डोरीले कसेर आफ्नो पेटमा बाँधेर तथागत बुद्धले धर्म उपदेश

गरिरहनु भएकोे सभामा गएर तथागत बुद्धलाई चोर औंलाले औल्याउँदै काम तृष्णा भोग गर्न जान्ने श्रमण गौतम ! तिमीबाट रहन गएकोे यो गर्भ (तिम्रो बच्चा) कहाँ गएर जन्माउने ? गर्भ पाको हुने बेलामा अनाथपिण्डिक महाराजलाई आगो बाल्नको लागि काठ तयार पार्न लगाउनु पर्न्यो । विशाखा सेठनीलाई पञ्चतत्व, बेसारहरू खोज्न लगाई राखेपनि भयो । तिम्रो ती चेलाहरूलाई यस्तो अवस्थामा यति काम अड्याउन नसके तिमी काम नलाग्ने भयौ भन्दै परिषदहरूको मनमा संका उत्पन्न हुने गरी भगवान बुद्धलाई आरोप र दोषारोपण गर्न थालिन् । बुद्धि नभएका, तुच्छ बुद्धि, बहुश्रुत नभएका केहि मानिसहरूले चिञ्चमानलाई करुणा दृष्टिले हेरेर बुद्ध प्रति नराम्रो संका गर्न थाले । बुद्धिमान बुद्धिजीविहरू, धर्ममा बहुश्रुत हुने व्यक्तिहरूले बुद्धको गुण स्मरण गरी चिञ्चमानको आरोपलाई विश्वास गरेनन् । बुद्धप्रति भ्रन अगाढ श्रद्धा र भाव राखी पूजा गरी रहे ।

मैत्री करुणाले पूर्ण भएकोे तथागत बुद्धले चिञ्चमान तिम्रो यो आरोप सत्य हो की असत्य हो यस विषयमा तिमीलाई र मलाई मात्र थाहा छ । यति भन्नु हुँदै चिञ्चमान प्रति मैत्री भावना गर्नुभयो । त्यस बेला पण्डुकम्बल पन्नाको आसन हल्लेर आएको कारण देवराजा इन्द्रले मनुष्यलोकमा के भएछ भनेर हेर्नु हुँदा कारण सबै बुझेर चारजना दूत लोकपाल देवताहरू बोलाएर उनीहरूले गर्नु पर्ने कामहरू नियम पूर्वक बताई तथागत बुद्धको उपदेश भैरहेको ठाउँमा पठाउनुभयो ।

चर्तुमहाराज देवताहरू मूसाको भेष लिई चिञ्चमानको पेटमा बाँधेकोे पिकाकोे डोरीहरू काट्न थाल्यो । फलस्वरूप

चिञ्चमानको पेटमा बाँधि राखेको पिकां खसेर उपदेश सुनिरहेका श्रद्धालुहरूले चिञ्चमानको नाटक थाहा पाए । पछि उनीहरूले चिञ्चमानलाई घिसाउँ विहार बाहिर पुन्याउनासाथ भूमि फाँटेर उनी जमीन मुनि ढसेर गइन् ।

६. सच्चक परिव्राजक विजय

तथागत गौतम बुद्धको जीवनकालमा बैशाली सहरलाई राज्य गरिरहेका लिच्छवीहरूमा विचार विमर्स तर्क, वाद विवाद गर्ने आश्चर्यपूर्ण विषयमा उपदेश दिने व्यक्तिहरूलाई प्रशंसा गर्ने भक्ति गर्ने बानी थियो ।

एकदिन नयाँ विषयमा विचार, विमर्स तर्क र वाद-विवादका लागि एउटा कार्यक्रम आयोजना गरेको थियो । यो वाद-विवाद कार्यक्रममा पुरूष तिर्थकर एकजना र महिला तिर्थकर एकजना बिच वाद-विवाद भएको थियो । त्यस कार्यमा पुरूष तिर्थकरहरूको पाँचसय प्रश्नहरूको जवाफ महिला तिर्थकरहरूले दिन नसक्ने जस्तै महिला तिर्थकरहरूको पाँचसय प्रश्नहरूको जवाफ पनि पुरूष तिर्थकरहरूले दिन सकेनन् । त्यसैले दुवैतिर हार जीत नभएकोले लिच्छवी राजकुमारहरूले ती दुई जना महिला पुरूष तिर्थकरहरूलाई विवाह गरिदिएर उनीहरूलाई भाव भक्ति गर्नु बसे । ती तिर्थकर दुईजनाबाट सच्चा, लोला, अवधारिका, पटिच्छ नामका छोरी चारजना र सच्चक नाम गरेको एकजना छोरा जन्म भयो ।

यी पाँच भाई बहिनीहरूले बुबाको तर्फबाट पाँचसय वाद आमाको तर्फबाट आएको पाँचसय गरी जम्मा एकहजार वाद पारंगत हुनेगरी शिक्षा सिके । उमेर पुगेपछि आमा-बुवाले ! छोरा छोरी हो अहिले हामीले सिकाएका वाद एक हजार लिएर जम्बु द्विप धुम्दै वाद-विवाद गरेर आफु भन्दा उच्च शिक्षा सिकेका ब्यक्तिसँग वाद-विवाद गर्दा उक्त वाद-विवादमा यदि आफु हारेह भने गृहस्थी भएर उसँगै विवाह गर्नु । श्रमण भिक्षु भए उसँगै चेल

बनी भिक्षु भएर जानु भनि खटाइ दियो । छोरी चारजना आमा-बुबाहरूले भने जस्तै यात्रा गर्दै गए । प्रजामा उच्च भएको सानो छोरा सच्चक दिदीहरूसँग नगईकन लिच्छवीहरूको भाव भक्ति र पूजा-लिएर गुरू भएर बसे । सच्चक परिव्राजकको चार दिदीहरू ठाउँ ठाउँमा यात्रा गरी वाद-विवाद गर्दै जाँदा जहिले पनि उनीहरूको मात्र जीत हुन थाल्यो । अन्तिममा तथागत गौतम बुद्धको दायीं हात, प्रजामा एकदग्ग प्राप्त गर्नु भएका भिक्षु सारिपुत्र महास्थविर सँग भेट भई वाद-विवाद गर्दा उनीहरूले हारे पछि उपप्लवण्णा थेरी कहाँ गई उनीहरू भिक्षुणी प्रब्रज्या प्राप्त गरी बुद्धिमती भए अनुसार थोरै समयमै ज्ञान प्राप्त गरी अरहन्त हुनु भएका थिए ।

सानो भाई सच्चक परिव्राजक लिच्छवी राजकुमारहरूको विद्या सिकाइदिने राजगुरू भई धेरै भोग सम्पत्तिले सम्पन्न भई सुखपूर्वक बसिरह्यो । उसले सिकिराखेको उसको बुबाको वाद पाँचसय र आमाको वाद पाँचसय बिद्या उसको शरीरबाट बाहिर फुटेर नजाओस् भन्ने हिसाबले उसको पेटलाई फलामको पाटाले बेरेर आउने जाने गर्थ्यो ।

एक दिन वैशाली सहर भित्र भिक्षाटन गर्न आउनु भएका अस्सजित महास्थविर सँग भेट भएको बेला सच्चक परिव्राजकले गौतम बुद्धले आफ्नो चेलाहरूलाई कुन धर्म देशानाको आधार लिएर उपदेश दिनु हुन्छ भनेर सोध्यो । अस्सजित महास्थविर भन्तेले पाँच स्कन्ध, दुई नाम रूप धर्महरू, अनित्य दुःख र अनात्मा आदि तिन लक्षणहरूलाई औंलाई उपदेश दिनु हुन्छ भनेर जवाफ दिनु भयो ।

त्यसबेला सच्चक परिव्राजकले भन्यो "हे अस्सजित सुन्नलाई नै लायक र योग्य छैन । श्रमण गौतम यसरी उपदेश दिदै हिंड्छ भनेर सुनेको धेरै भैइसक्यो ।" एक दिन उनीहरूले भिक्षु अस्सजित हीन एवं मिथ्यादृष्टी धर्म उपदेश गर्दैछ भनी अस्सजित महास्थविरलाई आलोचना गरी पठाएछ । अस्सजित महास्थविर पनि सच्चकको कुरा सुनेर केही प्रतिक्रिया नगरी सच्चक परिब्राजकलाई हेरी आफ्नो इन्द्रियलाई बसमा राखी सरासर भिक्षाटन जानु भयो ।

सच्चक परिव्राजक लिच्छवी राजकुमारहरूको अदालतमा गई हे लिच्छवी राजकुमारहरू! सबै निस्केर आउनु अहिले नै वैशाली सहर बाहिर महावन जङ्गल भित्र विहारमा विराजमान भै रहेका श्रमण गौतमसंग वाद-विवाद र छलफल गरेर हामीले जितौ । सबैलाई बोलाएर महावन जङ्गल भित्र शास्ता बुद्ध कहाँ गए ।

उनीहरू महावन जङ्गलमा तथागत बुद्ध दिन दिनै नुहाउने रूखमुनि गएर अस्सजित महास्थविरलाई सोधेको प्रश्न नै सोध्दै भन्न थाल्यो—

"श्रमण गौतम ! तिम्रो चेला श्रावकहरूलाई कुन देशनाको आधार लिएर उपदेश दिनु हुन्छ ?" शास्ता बुद्धले भन्नुभयो "सच्चक परिव्राजक ! पाँच स्कन्धखण्ड दुई नाम रूप धर्महरू अनित्य दुःख, अनात्मा आदि धर्महरूलाई भावनागरी तीन लक्षणद्वारा अत्त होइन, अनत्त मात्र हो भनेर मैले उपदेश दिने गर्छु ।" भगवान् बुद्धले यसरी जवाफ दिनुहुँदा सच्चक परिव्राजकले पाँच स्कन्ध खण्ड, दुई नाम रूपहरू अन्त भैरहेको केही उपमा देखाएर फेरि जिद्दी गरेर भगडा गर्न थाल्यो ।

यस समयमा गौतम बुद्धले अत्त नभएको आज्ञा हुन भए अनुसार सच्चक परिव्राजकले पनि लोक संसारमा अत्त मात्र टिक्न भन्दै आफुले जाने जति शिक्षा प्रस्तुत गरी वार्दविवाद गर्दै भ्रमण गर्नुको गन्यो ।

यस बेला तावतिंस देवलोकका देवराज इन्द्रले गण्डम रूप लिएर रातो बलिरहेको आगोको ज्वाला भएको वज्र हतियार लिएर सच्चक परिव्राजकलाई तर्साएको बेला बुद्धले आज्ञा हुनभएको अनत्तवादलाई स्वीकारेर आफ्नो पराजित स्वीकार गर्दै वज्रपत बुद्धको चेला श्रावकको रूप ग्रहण गरे । भोजन विहानको भोजन भोजन निमन्त्रणा गरेर फर्किए ।

७. नन्दोपनन्द नागराजा विजय

एकदिन अनाथपिण्डक महाराजले भगवान बुद्धलाई "भोलि मेरो घरमा संघहरू सहित तपाईं भोजन आउनु" भनी प्रार्थना गर्नु भएको बेला भगवान् बुद्धले मौन धारण गरी स्वीकार गर्नु भयो ।

अर्को दिन विहानी पख बुद्धले ज्ञान प्राप्तगर्ने प्राणीहरूलाई दिव्यचक्षुबाट प्रत्यवेक्षण गर्नु भएको बेला नन्दोपनन्द नागराजालाई देख्नु भयो । त्यसैले उहाँ भिक्षुसंघहरूलाई जम्मा गरी तावतिंस देवलोक तिर आकाश मार्गबाट जानु भयो । नन्दोपनन्द नागराजाको विमानतिर पुगेको बेला भगवान बुद्ध नन्दोपनन्द नागराजाले देख्ने गरी विमान माथिबाट नाघेर जानु हुँदा भिक्षुसंघहरूको पाइतालाको धूलो नागराजाको टाउकोमा परेछ । नागराजा पनि त्यो दिन विशेष मनोरञ्जन गरी बाजा, गाजा बजाउँदै नाच, गान गर्दै सजिएर देव भोजन र देव अमृत खानलाई तयार गर्दै थियो । त्यसैले रिसाउँदै उसले बुद्ध प्रमुख भिक्षुसंघहरू र सुमेरू पर्वतलाई आफ्नो शरीर फुलाउँदै सात पटक बेरेर बसेछ । भिक्षुसंघले यो कुरालाई थाहापाए पछि भिक्षु आनन्दले भगवान बुद्ध समक्ष नागराजालाई दमन गर्न प्रार्थना गरी स्वीकृति माग्नुभयो । तर बुद्धले स्वीकृति दिनु भएन । बाँया हात हुनु भएका भिक्षु मौद्गल्यायन महास्थविरले प्रार्थना गर्नु भएको बेला स्वीकृति दिनु भयो ।

अरहन्त हुनु भैसकेका भिक्षु मौद्गल्यायन महास्थविरले पनि नागराजाले भन्दा पनि भयंकर ठूलो नागराजाको भेष निर्माण गरी नन्दोपनन्द नागराजालाई १४-पटक बेरेर शुमेरू पर्वतलाई च्यापिराख्यो ।

आफुभन्दा ठुलो भई आफुलाई सुमेरु पर्वतले च्यापेर ल्याएको थाहा पाई नन्दोपनन्द नागराजाले आगोको ज्वाला निकालेर धुवा फैलाउन थाल्यो । पछि मौद्गल्यायन महास्थविरले पनि त्यसको भन्दा पनि भन्नु बढी कडा रूपले आगोको ज्वाला निकालेर ल्याएको बेला नागराजाले सहन सकेन । उसले तिमी को हो भनेर सोधेको बेला “म भगवान् बुद्धको बाया हात मौद्गल्यायन महास्थविर हुं भनि आज्ञा हुनु भयो । अनि मौद्गल्यायन महास्थविर आफुले शरणागति गरिराखेको नागराजाको रूप त्यागी आफ्नै भेष बदलेर नागराजाको मुखवाट पेटभित्र पमेर चक्रमण गरेर वस्तु भयो ।

यसबेला नन्दोपनन्द नागराजाले मौद्गल्यायन महास्थविर लाई आफ्नो दास्ता विचमा पारी मान्न हे मौद्गल्यायन महास्थविर ! मेरो पेटमा वसि मलाई दुख्ने वेदना हुने गरी नत्रलनु बाहिर निस्कनु भन्यो । मौद्गल्यायन महास्थविर निस्केंको बेला मौद्गल्यायन महास्थविर मरोस् भन्ने विचारले धेरै कडाखालको धुवा फैलायो । मौद्गल्यायन महास्थविरले पनि त्यो भन्दा कडा धुवा निकालेको बेला नागराजाले सहन नसकी भाग्न थाल्यो । मौद्गल्यायन महास्थविर पनि गरुड भेष लिई नागराजालाई लखेटेर समातेर ल्यायो । त्यो बेला केहि गर्न नसकि नागराजा भेषवाट मानव भेष लिई नागराजाले भन्यो “हजूर मेरो गुरू हुनु भयो ।” त्यति भनी मौद्गल्यायनको शरणमा पर्दै हार मान्यो मौद्गल्यायन महास्थविरले पनि तिमी गुरू म होइन । मेरो शरण पर्ने होइन । बुद्धको शरणमा जाउ भनी तथागत बुद्धकहाँ लगी दर्शन गरायो ।

नन्दोपनन्द नागराजालेपनि तथागत शास्तालाई भगवान् शास्ता ! तपाईं मेरो गुरू हुनु भयो । तपाईंको भक्ति गर्ने मौका प्राप्त

भयो । तपाईंको शरणमा छु भनी प्रार्था गरेर भगवान बुद्धो भक्त
उपासक हुनु भयो ।

भगवान शासा बुद्धे पनि तिमी (नागराज पति सुखी,
निरांगी भई बस सकुन् भनी आशिर्वाद दिनु भई अनाश्रिण्डि
महाबको घमा भोबको लागि भिक्षुसंघसंग जु भयो ।

८. बक ब्रह्मा विजय

एक समय तथागत शास्ता (भगवान् बुद्ध) उक्कट्ट (उक्कट्ट) नगरको सुभोग भन्ने जङ्गलमा एकै सालको रूख मुनि विराजमान हुनुभएको थियो । त्यस बेला उहाँले प्रथम भान भूमि (भवन) मा बस्नुभएको बक ब्रह्माको अयोग्य विचार धाराहरूलाई धाहा पाउनु भयो ।

प्रथम भान भूमिमा प्रकट भैरहेको बक ब्रह्माले त्यस समयमा यसरी मिथ्या धारणा लिइरहेको थियो । म र म सँगैको यो ब्रह्मलोक नित्य छ । हामीहरू बसेको यो भूमि (भवन) ब्रह्मलोक कहिलै नाश हुने छैन ।" बक ब्रह्माको यी गलत विचार धारणाहरूबाट उसलाई मुक्त गर्न भगवान् सुभोग जङ्गलभित्रको सालको रूख मुनि बाट बक ब्रह्मा विमान तिर ऋद्धिबलले पुग्नु भयो ।

भगवान् बुद्धलाई देख्नुभएको बेला बक ब्रह्माले बाटो हेर्नुभई स्वागत गर्दै भन्यो-"भगवान् शास्ता आजनुस्, पाल्नुस्, हजूर पाल्नुभएको राम्रो भयो यो विमान नित्य छ । कहिलै नाश नहुने विमान हेरी हजूर पहिल्यै आजनु पर्ने थियो । धेरै नै ढीला मात्र आजनुभयो । यो विमानमा बस्ने कोही पनि बुढा (जरा) हुने छैन । रोग लाग्ने छैन । मरण भय छैन । उच्च योग्य विमान भनेको यही विमान मात्र हो । अर्को विमानमा यस्तो गुण छैन । बुढा हुने, रोग लाग्ने, मर्ने भयबाट मुक्त हुन सक्ने गुण अर्को विमान र भवनमा हुन्दैन । यो विमान भवन उच्च, योग्य भएकोले यहाँ विराजमान भएर बस्नु ।" उसको यस्तो भ्रमपूर्ण धारणालाई सुनी भगवान् बुद्धले भन्नुभयो-

"हे बक ब्रह्मा ! तिम्रा यी विचारधाराहरू गलत छन् । यो ब्रह्मलोकको विमानको साथ साथै देवलोक मनुष्यलोक सबै लोकहरू संझार स्वभाव धर्मको रूपले नित्य छैन । आयु लामो

भैरहेको हुनाले मात्र कहिल्यै कुनै अवस्थामा पनि नविग्रिने, मरण नहुने भनेर तिमीले गलत सम्झिरहेका छौ । यो धारणा मिल्दैन । तिमी त्यों गलत विचार धारणालाई हटाएर पठाउ ।”

बुद्धले दिनुभएको अनित्य, दुःख, अनात्मा विषयका धर्मदेशनाहरू बकब्रह्माको कानमा पसेन । स्वीकार पनि नगरिकन उसको धारणा नै ठीक छ भन्ने विचार लिइराखे । त्यसैले बुद्धले नित्य भनेको निर्वाणमागं मात्र हो । अर्को मार्गहरू अनित्य हो भनि उपदेश दिनुभयो । बक ब्रह्माले भगवान बुद्धले सोध्नुभएको प्रश्नको जवाफ पनि दिन सकेन । पछि भगवान बुद्धसंग ऋद्धि देखाएर जीत हार हेर्ने निर्णय गर्‍यो । बक ब्रह्मा खुशी भएर भगवान बुद्धले नदेख्नेगरी आफ्नो शरीर लोपगर्न वारम्बार कोशिस गरेतापनि भगवान बुद्धको शक्तिले लोप गर्न सकेन । त्यसपछि तथागत शास्ताले आफ्नो शरीर सानो पारेर लोप गरी बक ब्रह्माको आँखीभौँ माथि चंक्रमण गरेर ऋद्धि देखाउनु भइ बकब्रह्मालाई दमन गर्नुभयो ।

भगवान बुद्धले बक ब्रह्मालाई ज्ञानबलद्वारा जित्नु भएको दृष्य

बोधो खण्ड

भगवान् बुद्धका बान्ह कर्म विपाकहरू

भगवान् बुद्धले धर्मको परिभाषा सरल रूपमा यसरी दिनु भएको छ—

“सब्ब पापस्स अकरणं, कुसलस्स उपसम्पवा
सच्चित्त परियोवपनं एतं बुद्धानुसासनं”

अर्थात्—

“सबै पापकर्म नगनुं, असल एवं हितउपकारी
कार्य मात्र गनुं र आफ्नो चित्तलाई
शुद्ध गनुं, यही नै बुद्धहरूको शिक्षा हो ।”

संसारको त्रिलक्षण स्वभाव (अनित्य, दुःख र अनात्म) एवं चतुआर्य सत्य (दुःख, दुःख समुदय सत्य, दुःख निरोध सत्य, एवं दुःख निरोध गामिनी प्रतिपदा आर्य सत्य) लाई भित्री मनले बुझ्न नसकेको कारणले हामी गलत धारणा, गलत सोचाई, र गलत विचारमा परी वेहोशी बन्न पुग्छौं । फलस्वरूप राग, द्वेष र मोहको वसमा परी हामीले अरूलाई दुःख हुने, अकुशल कार्य गर्न पुग्छौं । यसका प्रतिफल हामीले दुःखरूपी कर्मफल भोग्न बाध्य भइरहेका हुन्छौं । त्यसैले भगवान् बुद्धले बताउनु भएको शिक्षालाई अध्ययन गरी प्रज्ञा रूपी ज्ञानको आँखाले सम्यक दृष्टि अर्थात् ठीक सोचाईलाई अपनाउन सकेको खण्डमा जन्म मरण चक्रबाट नै मुक्त हुने भाग्य प्राप्त गर्न सक्नेछौं । त्यसको लागि हामीले बुद्ध शिक्षाका तल उल्लेखित ५ वटा खुड्किलाहरू पार गर्न अत्यावश्यक देखिन्छ ।

१) कम्म सकता सम्यक दृष्टि-

कम्म सकता सम्यक दृष्टि भएको व्यक्तिले कर्म र कर्मफल विषयमा विश्वास गर्छन् । आफूले गरेको राम्रो र नराम्रो कार्यको फल आफैले भोग्नु पर्दछ भन्ने प्राकृतिक नियमलाई भित्री मनले नै बुझी आफूलाई र अरूलाई पनि हीतोपकार हुनेकार्य मात्र गर्नेछ ।

२) ध्यान सम्यक दृष्टि-

ध्यान सम्यक दृष्टि भएको व्यक्तिले आफ्नो चित्तलाई असल (कुशल) कार्यमा लगाउने र खराब (अकुशल) कार्यबाट टाढा राख्ने अभ्यास गरिरहेको हुन्छ । चित्तको वसमा नगई चित्तलाई आफ्नो वसमा राख्न सकेमा मात्र शान्ति प्राप्त हुँदो रहेछ भन्ने सत्य तथ्य प्राकृतिक नियमलाई उसले भित्री मनले बुझेको हुन्छ ।

३) विपश्यना सम्यक दृष्टि-

विपश्यना सम्यक दृष्टिको तहमा पुगेको व्यक्तिले क्षण क्षणमा आफ्नो शरीर (रूप) र आफ्नो चित्त (नाम) लाई अलग, अलग छुट्टाएर हेर्न सक्ने क्षमता प्राप्त गरेको हुन्छ ।

४) मार्ग सम्यक दृष्टि-

मार्ग सम्यक दृष्टि प्राप्त गरिसकेको व्यक्तिले आफ्नो चित्तबाट क्लेश हटाई लोकोत्तर मार्ग प्राप्त गरेको हुन्छ ।

५) फल सम्यक दृष्टि-

फल सम्यक दृष्टि प्राप्त गरिसकेको व्यक्तिले क्लेश नाश गरी लोकोत्तर फल (आध्यात्मिक शान्ति) को रसलाई अनुभव गरिरहेको हुन्छ ।

यसरी आर्य अष्टाङ्गिक मार्गहरू मध्येको प्रथम मार्ग सम्यक दृष्टि जुन व्यक्तिमा विद्यमान हुन्छ, त्यस व्यक्तिले बाकी रहेका अन्य सातवटा आर्य मार्गहरूलाई स्वतः प्राप्त गरेको हुन्छ । त्यसैले जुन व्यक्तिले माथि उल्लेखित सम्यक दृष्टिको पाँचवटा तहले पारङ्गत हुने सौभाग्य प्राप्त गर्छ, उसले सम्पूर्ण सांसारिक दुःखबाट मुक्ति प्राप्त गरी भाग्यमानी बन्न सक्दछ ।

तर जब सम्म सम्यक दृष्टिबाट अलग रहने छ, तबसम्म हामी भवचक्रमा अन्मलिएर कुशल र अकुशल कर्मफलको भागीदार बन्दै फल भोग्नको लागि बाध्य भई दुःखकष्ट भोगिरहनुपर्ने हुन्छौं । आफूले रोपेको कर्मको फल भोग्ने संयोग मिलिसकेको भए अरहन्त भइसकेका पवित्र निक्लेशी व्यक्तिले समेत त्यस कर्मफल भोग्नु नै पर्ने प्रकृतिको नियम रहेको छ । यसलाई स्वयं बुद्धले समेत पञ्छाउन नसकिने रहेछ । उदाहरणको लागि शाक्यमुनि बुद्धले समेत १२ वटा कर्म विपाक भोग्नु भएको प्रमाण यहाँ प्रश्न उत्तरको रूपमा प्रस्तुत गर्न सान्दर्भिक ठानेकी छु ।

शाक्यमुनि बुद्धले भोग्नु भएको १२ वटा कर्म विपाक र त्यसका कारणहरू यसरी रहेका छन्—

प्रश्न नं.१

सिद्धार्थ कुमारले बोधिज्ञान प्राप्त गर्नका लागि अर्थात् बुद्ध हुनका लागि गृहत्याग गर्नु भएपछि उरूबेल बनमा आफ्नो शरीरलाई अति कष्ट हुने गरी छ वर्ष सम्म दुस्कर चर्या गर्नु परेको थियो । कुन कर्म विपाकको कारणले उहाँले यस्तो दुःख भोग्नु परेको होला ?

उत्तर-

काश्यप बुद्ध बन्नु भएका बोधिसत्त्वले बुद्ध हुनु अगाडि छ दिन दुष्कर तपस्या गर्नु भएको कुरा जोतिपाल (भविष्यमा शाक्य मुनि बुद्ध हुने) बोधिसत्त्वले सुनेर अज्ञानता वस अभिमान रूपी क्लेश चित्त प्रयोग गरी यसरी बोल्नु भएको थियो-

“छ दिन त के मैले छ वर्ष सम्म पनि तपस्या गर्न सक्छु।” यसरी अभिमान रूपी क्लेश चित्त प्रयोग गर्नुभएको अकुशल कर्मको वीऊले सिद्धार्थ बोधिसत्त्वको जन्ममा उहाँले छ वर्ष सम्म कठोर दुष्कर चर्या गर्नु भएपछि मात्र बोधिज्ञान प्राप्त गरी शाक्य मुनि बुद्ध बन्न सफल हुनुभएको थियो ।

जोतिपाल ब्राह्मण भएको अवस्थामा गरेको बर्षी कर्मको विपाकको कारण सिद्धार्थले ६ वर्ष सम्म दुस्कर घयां गनुंपरेको दुष्य

शन नं.२

चिञ्चमान नाम गरेकी एक महिलाले नक्कली गर्भवती बनी भामा विराजमान हुनुभएका शाक्य मुनी बुद्धलाई उनको श्रीमान् भुभएको आरोप लगाउन पुगेकी थिइन् । बुद्ध जस्तो निक्लेशी एवं वित्र व्यक्तिले समेत किन यस प्रकारको निन्दनीय भूठो आरोप भिपी निन्दित हुनु परेको होला ?

नक्कली गर्भवती बनेकी चिञ्चमानले शाक्यमुनी बुद्धलाई उनको श्रीमान् हुनु भएको भूठो अराप लगाउदै

त्तर-

एक समय बोधिसत्त्व (भविष्यका शाक्य मुनि बुद्ध) मदिरा
वन गरी विस्मृति बनेका थिए । त्यही समय उनले पिण्डाचारको
गिगि पाल्नु भएका एक अरहन्त भिक्षुलाई हेला गर्दै यसरी दुर्वचन
योग गरेका थिए-

"आयो हेर ! शील भ्रष्ट व्यभिचारी !" यसरी एक परिशुद्ध
पार्य पुद्गललाई भ्रूठो आरोप लगाउन पुगेको अकुशल एवं निन्दनिय
र्मको फल शाक्यमुनि बुद्ध हुनुभएको पवित्र जीवनमा समेत भ्रूठो
ारोप खेपी निन्दित बन्नु परेको थियो ।

त नं. ३

तिर्थकरहरूकी शिष्या सुन्दरी परिव्राजिका जेतवन विहारमा
नहुं पुगी शाक्यमुनी बुद्धकी श्रीमती हुं भन्दै लोकको अगाडि भ्रूठो
ज्ञा प्रचार गर्दै हिंडेकी थिइन् । यसरी पवित्र शाक्यमुनी बुद्ध सुन्दरी

परिव्राजिकाको कारणले पनि लोक निन्दित हुन परेको थियो । यो कुन कर्म विपाकको कारण होला ?

मुनाली बोधिसत्त्वले प्रत्येक बुद्धलाई फरुस वचन प्रयोग गर्दै

उत्तर-

एक समय मुनालि नामक बोधिसत्त्व (भविष्यको शाक्य मुनि बुद्ध) ले एकजना प्रत्येक बुद्धलाई "दुराचारी आयो भनी फरुस वाक्य प्रयोग गरेको थियो । यही अकुशल वचन प्रयोग गरेर आएको कर्म विपाकको कारणले उहाँ भगवान् बुद्ध जस्तो पवित्र व्यक्ति हुनु भएपनि कर्म विपाक भोग्ने संयोग जुरेको कारणले गर्दा लोकद्वारा निन्दित हुनुपर्ने फल भोग्नु परेको हो ।

प्रश्न नं. ४

सुन्दरी परिव्राजिकालाई तिर्थंकरहरूले हत्या गरी जेत विहार प्राङ्गणको खाल्डोमा पुन लगाएका थिए । त्यसपछि उ परिव्राजिकालाई भगवान् बुद्धले हत्या गरी आफ्नो दुराचार क छोप्नका लागि उक्त खाल्डोमा पुरेर लुकाइराखेको हो भनी तिर्थंकरहरूले भगवान् बुद्ध माथि भूठो आरोप लगाएका थिए यसरी कुन पापको कारणले भगवान् बुद्ध जस्तो शुद्ध, निर्दोष व्यक्ति पनि यस्तो भूठो लाञ्छना एवं दोषारोपण सहनु परेको ?

सुन्दरी परिव्राजिकालाई तिर्थंकरहरूले हत्यागरी
जेटवन विहार प्राङ्गणमा फालिएको दृश्य

उत्तर-

बोधिसत्त्व (भविष्यको शाक्यमुनि बुद्ध) एक जन्ममा त्र प्रब्रज्या हुनु भएको थियो । एकदिन आकास मार्गबाट उडेर आ

भएको अर्को ऋषिको शक्ति देखी आफूसंग त्यस्तो शक्ति नभएको कारणले ईर्ष्यायुक्त चित्त उत्पन्न भएर उहाँप्रति यसरी भूठो आरोप लगाउनु भएको थियो ।

"कसैलाई हत्या गरी भागेको होला ।" यसरी निर्दोष ऋषिलाई भूठो आरोप लगाई आएको फलस्वरूप यस जीवनमा उहाँले आफुमाथि आइपरेको भूठो आरोप खेप्न परेको हो ।

प्रश्न नं. ५

तथागत (शाक्य मुनि बुद्ध) गृढकुट पर्वत माथि जानुहुँदा देवदत्तले उहाँलाई हत्या गरी उ बुद्ध बन्ने कुनियत राखी बुद्धलाई दुगाले प्रहार गरेको थियो । यसरी भगवान् बुद्ध जस्तो पवित्र व्यक्तिले पनि अरूको प्रहारलाई थाप्नुपर्ने कुन विपाकको कारण होला ?

उत्तर-

एक जन्ममा भगवान् बुद्ध हुने बोधिसत्त्व महाजन कूल जन्म लिनुभएको थियो । त्यही जन्ममा उहाँले आफ्नो भाईले सम्पत्ति अंश आधा पारेर दिनुपर्ला भनी कुनियत राखी भाईले फर्काई जंगल भित्र लगी हत्या गरेको थियो यही अकुशल कर्मको विपाकले देवदत्तद्वारा गरेको दुंगा प्रहारको चोट खेप्न परे हो ।

उत्तर-

एक समय भगवान् बुद्ध हुने बोधिसत्त्व महाजन कोस्र जन्मेको थियो । उक्त जन्ममा उहाँले प्रत्येक बुद्धलाई रगत बग्ने ग ईटाले हानेको थियो । त्यही कुकर्मको फल भोग्दै शाक्य मुनी व हुनु भएपछि पनि देवदत्तको दुंगा प्रहारले रगत जम्ने गरी च सहनुपरेको हो ।

बोधिसत्त्वले प्रत्येक बुद्धलाई बुझाले प्रहार गरिरहेको दृष्य

प्रश्न नं.७

रक्सी पिलाएर जिस्काइएको कारणले रिसाउदै रीसले : भएर मात्तिएको नालागिरि हात्तीले भगवान् बुद्धलाई लखेटे थियो । यो कुन जन्मको अकुशल कर्मको विपाक होला ?

नालागिरि हात्तीले भगवान बुद्धलाई लखेटेको दृष्य

उत्तर-

एक जन्ममा बोधिसत्त्व भाउटे कोखमा जन्मेको थियो । उत्त जन्ममा बोधिसत्त्वले एकजना प्रत्येक बुद्ध आइरहनु भएको देखी उहाँलाई हात्तीले लखेट्न लगाई मार्ने चित्त उत्पन्न गरेको थियो यसरी अकुशल चित्त उत्पन्न गरेको खराब चित्तको कर्म विपाकक कारणले शाक्यमुनि बुद्ध जस्तो परिशुद्ध बक्तित्व हुनु भएपनि उहाँलाई नशाले चूर भएको नालागिरि हात्तीले लखेट्न आएको थियो ।

बोधिसत्त्व माहुतेले प्रत्येक बुद्धलाई हात्तीले लखेट्न लगाएको दृष्य

श्रुत नं. ८

दुंगा प्रहार भएको खुत्ताको औलामा रगत जमेको कारणले उक्त घाऊ पाकेर भगवान् बुद्धलाई धेरै पीडा भएको थियो । त्यसैले ठोक्क वैद्यले भगवान् बुद्धलाई उक्त घाऊको सल्यक्रिया नै गर्नु परेको गयो । शाक्य मुनि बुद्धको कुन जन्मको विपाक होला यो ?

भगवान् बुद्धको खुत्ताको औलामा रगत जमेको बेला जीवक वैद्यले उक्त घाऊ सल्यक्रिया गरिहेको दृष्य

उत्तर-

एक जन्ममा बोधिसत्त्व प्रान्तिय राजा भएको थियो । त्यही बेला उनले रक्सी पिएर विस्मृति भई निर्दोषी जनताहरूलाई छुरा घोपी सास्ती गरी अकारण नै मारन लगाएको थियो । यही पापकर्मको फलस्वरूप शाक्य मुनी बुद्ध हुनुभएको बेलामा समेत घाऊको कारणले पीडा सहनु परेको थियो ।

न नं. ९

भगवान् बुद्धलाई कहिलेकाहिं कपाल दुखाईको कारणले धेरै
ष्ट सहनु पर्यो । यो कुन विपाकको फल होला ?

Dhamma.Digital

त्तर-

एक जन्ममा बोधिसत्त्व माझी गाउँमा जन्म लिनु भएको
।यो । एकदिन एउटा गाउँमा गइरहनु भएको बेला एउटा माझीले
लो माछा मारेर उक्त माछाको टाउकोमा प्रहार गरेर मारेको दृष्य
छी उहाँ बोधिसत्त्वले खूब प्रसन्न मुद्रामा प्रशंसा गर्दै हेरिरहनु
एको थियो । यसरी माझीले गरेको अकुशल कार्यलाई रोक्न
ेज्जुको बदला प्रसन्नता व्यक्त गरेको विपाक फलले भगवान् बुद्ध
स्तो निक्लेशी हुनु भएपनि समय समयमा टाउको दुख्ने रोगले
डित हुनु परेको हो ।

माफीले माछा मारेर उक्त माछाको टाउकोमा प्रहार गरिरहेको दृश्य हेरी बोधिसत्वले प्रशंसा गरिरहेको दृश्य ।

प्रश्न नं.१०

एकपटक वेरञ्जा ब्राह्मणले भगवान् बुद्धलाई वर्षावास भरिको लागि निमन्त्रणा गरेर लगेको थियो । तर उसले भगवान् बुद्धलाई आफूले निमन्त्रणा गरेको कुरालाई नै विसरेर केही पनि उपस्थान गर्न गएन । त्यही समय उक्त स्थानमा अनिकाल परेको कारणले अन्न अभाव भएको हुँदा त्यस स्थानमा अरू मानिसहरू कोही पनि गएनन् । भोजन अभावको कारणले भगवान् बुद्धले घोडाको दाना खाएर पनि जीवन निर्वाह गर्नु परेको थियो ।

कुन कर्म विपाकको कारणले भगवान् बुद्ध जस्तो पवित्र व्यक्तिले पनि यस्तो कठिनाइको सामना गर्नु परेको होला ?

उत्तर-

बोधिसत्त्वको एक जन्ममा भिक्षुहरू भिक्षाटनको लागि आइरहनु भएको थियो। यौवनमत्तामा पुगेको बोधिसत्त्वले अभिमान चित्तको वसमा गई यिनीहरूलाई राम्रो खाना किन दान दिने घोडाको दाना दान दिने नि भन्दै होच्याएर निन्दा उपहास गरे थियो। यस अकुशल कर्म रूपी बीजको फल स्वरूप शाक्यमुनि व जस्तो व्यक्तित्वले पनि ३ महिना सम्म घोडाको दाना खाएर जीव निवाह गर्नुपरेको थियो।

बोधिसत्त्वले भिक्षुलाई घडाको दाना मात्रदान दिनु भनी
निन्दा उपहास गरिरहेको दृश्य ।

इन नं. ११

भगवान् बुद्धलाई कमर दुख्न रोगले पनि मत्ताजने गर्थ्यो ।
ता कुन कर्म विपाक हो :

भगवान् बुद्धलाई कमर दुख्न रोगले मत्ताइएको दृश्य

उत्तर-

एक जन्ममा बोधिसत्त्वले मल्ल युद्ध गरेको थियो । उ घटनामा बोधिसत्त्वले एक व्यक्तिको कम्मर भाँचेर पराजि गरिदिएको थियो । त्यही कुकर्मको प्रतिफल अनुसार उहाँ बुद्ध हु भएपनि उहाँलाई कम्मर दुख्ने रोगले खूब सताउने गर्थ्यो ।

प्रश्न नं. १२

संसारका प्राणीहरू मध्ये छद्दन्त एकदम बलवान् प्राणीम गनिन्थ्यो । छद्दन्त जस्तै भगवान् बुद्ध पनि विश्वमा बलिष्ठ व्यक्तिम गनिन्छ । तर यस्तो बलिष्ठ व्यक्तिले समेत चुन्दले दान दिएको भोजन पचाउन सक्नु भएन । खाना पचाउन नसकी यही कड भोजनको कारण उहाँलाई धेरै वेदना सहनुपरेको थियो । यस कर्मफलको कारण के हो ?

चुन्दले दान दिएको भोजन पचाउन नसकी भगवान् बुद्धले वेदना सहन परेको दृष्य

त्तर-

एक जन्ममा बोधिसत्त्व चिकित्सक थिए । त्यसवेला उहाँले औषधीमूलो गरी रोग निको पारिसकेको एक सेठ पुत्रलाई कुनै कारणवस जेधको आवेगमा आई फेरि अर्को औषधि खुवाई भ्रान्ता राइदिएको थियो । यही कर्म विपाकको फलस्वरूप उहाँलाई यस कारको फल भोगाएको थियो । *Digitized*

बोधिसत्त्वले सेठ पुत्रलाई गलत औषधी खुवाई भ्रान्ता गराई दिएको दृश्य

सारांश-

Kirti

यस संसारमा विपाकलाई साधारण रूपमा लिएर हेल्चेक्रयाई गर्न हुँदैन । आफूले रोपेको कर्म विपाक भोग्ने संयोग जुटिसकेपछि भगवान् बुद्धले समेत फल भोग्न बाध्य हुनुपर्दो रहेछ भने हामी जस्ता साधारण व्यक्तिको त के कुरो ? त्यसकारण कर्माकर्मफललाई बुझी हामीले दशारूपी नराम्रो कर्म फल भोग्न नपर्ने गरी नराम्रो कर्मको बीऊ रोप्नका लागि आफूलाई संयम गर्नु पर्ने शिक्षा माथि उल्लेखित घटनाले दिइरहेको छ ।

-: समाप्त :-

नेपाल भाषामा प्रकाशित पुस्तकहरू

१. महासतिपट्टान सुत्त	४५. पालि प्रवेश, भाग २
२. बुद्धया कियिन् विपाक	४६. चमत्कार
३. अधिधर्म भाग १ (प्र.सं.)	४७. बाह्य, भाग ४
४. बुद्धि प्रतिहार्य	४८. राहुसपात उपदेश
५. कालेष्टी-वेरी	४९. अधिधर्म (विगत काण्ड छगुया तखिल परिचय)
६. घोफ म्हाय्	५०. मणिबुद्ध जातक
७. पम्बनीवरण	५१. महाजनक जातक
८. भावना	५२. गृही विनय, त्.सं
९. एकताया ताचा	५३. परिच बुच, भाग-१
१०. श्रेच सु ज्जी ?	५४. शौड ध्यान, भाग-२
११. विरत्त गुच स्मरण	५५. शान्तिया ल्हाक
१२. बुद्धपूजा विधि (प्र.सं.)	५६. बुद्ध व शिशा (क)
१३. वैषी भावना	५७. विरच धर्म प्रचार देशाना भाग-२
१४. कर्त्तव्य (प्र.सं.)	५८. जातकमाना, भाग १
१५. भिक्षा	५९. विरत्त बन्दना व गुच बुच
१६. परिचान	६०. परिच बुच, भाग-२
१७. इवच परिवर्तन	६१. विरत्त बन्दना व पम्बनीया फन्नाफन
१८. बुद्धया अनिम घाषा, भाग-१	६२. सुध्मिनी विपत्तना
१९. बुद्धया अनिम घाषा, भाग-२	६३. विरच धर्म प्रचार देशाना, भाग -१
२०. कर्म	६४. योगीया विष्टि
२१. बाह्य, भाग-१	६५. तखिल बुद्ध जीवनी
२२. शौड ध्यान, भाग-१	६६. बुद्ध धर्म
२३. श्रेष्ठ सत्य	६७. जातक बाह्य
२४. शाक्यमुनि बुद्ध	६८. जातकमाना, भाग-२
२५. अनत बन्धन सुत्त	६९. सर्वज्ञ, भाग-१
२६. यति भिक्षा यति भिनी	७०. पालि प्रवेश, भाग-१, २
२७. अहिंसाया विचय	७१. कित्ता गीतमी
२८. बाह्य भाग-२	७२. जप पाठ व ध्यान
२९. महास्वप्न जातक (प्र.सं.)	७३. धर्म मसीनि
३०. सङ्घी छो	७४. तेमिय जातक
३१. अधिधर्म, भाग-२	७५. विरत्त गुच सुचके ज्ञानया भिक्षा चायुके प्र.सं
३२. बाह्यया फल, भाग-१	७६. धम्मपद (सुसोकरुद्ध भाषानुवाद)
३३. बाह्यया फल, भाग-२	७७. बाह्य, भाग ५
३४. शान्ति व वैषी	७८. सप्तरत्न धन
३५. प्रार्थना सङ्ग्रह	७९. सर्वज्ञ, भाग-२
३६. बाह्य, भाग-२ (प्रि.सं.)	८०. दान
३७. शौड शौड कथा	८१. धम्मिक सुत्त
३८. मुर्खक पासा मज्जु	८२. मध्यम मार्ग
३९. बुद्धया जर्धनीति	८३. महातीहनाद सुत्त
४०. समच नारद	८४. भिम्ह काय् व म्हाय्
४१. उखानया बाह्य गुच:	८५. विष्णु जीवत
४२. पाली भाषा अबतरण भाग-१	८६. समच व विपत्तना तखिल भावना विधि
४३. कार्यापाक गुरु तु ? (प्रि.सं.)	
४४. पालि प्रवेश, भाग १	

नेपाल भाषामा प्रकाशित पुस्तकसूच

८७	महानारद जातक	१२७	पद्म पालि
८८	विष्णु मन्था	१२८	कर्म व कर्मफल
९१	विशेष बुद्धि	१२९	शिक्षा, भाग-२।
९०	भगवत् साङ्ख्य भाष्य (किष्का भना भाष्य)	१३०	धर्मशास्त्र (भाग-२)
९१	बुद्ध पूजा विधि (हि.स.)	१३१	संक्षिप्त बुद्धशास्त्र (भाग-१)
९२	स्वास्थ्य साध	१३२	संक्षिप्त बुद्धशास्त्र (भाग-२)
९३	शिक्षा, भाग-१	१३३	अभिधर्म-हि.स. (भाग-२)
९४	शिक्षा, भाग-२	१३४	अभिधर्म पाली
९५	दृष्टि व तुच्छा	१३५	अर्थशास्त्र गुरु सु ? (हि.स.)
९६	विपस्वना ध्यान	१३६	अनतनकल्पक सुत (हि.स.)
९७	सतिपट्टन भावना	१३७	बुद्धपूजा, धम्मपद व ज्ञानमाता, (इ.स.)
९८	बाह्य, भाग-६	१३८	विरल बन्दा व परिचाय (हि.स.)
९९	धम्मचक्रपरवत्त सुत (इ.स.)	१३९	धम्मचक्रपरवत्त सुत
१००	पौरतम बुद्ध	१४०	बुद्ध बन्दा विधि व बुद्धा फिनिगु विषाक
१०१	नेपालमा २५ ई जिगु मुचलित	१४१	मनुतवगु परा (हि.स.)
१०२	बुद्ध व शिक्षा (क.)	१४२	शौच शौच कला (हि.स.)
१०३	शिक्षा, भाग-३	१४३	हायाशास्त्र गुरु सु ? व अमृत्यु धन
१०४	शिक्षा भाग-४	१४४	शौच स्तुती पुष्प
१०५	महासंन्यास जातक, हि.स.	१४५	विरल बन्दा, परित सुत
१०६	धम्मपद व्याख्या, भाग-१	१४६	विरल बन्दा, व परिचाय
१०७	धम्मपदका भाष्य	१४७	सुख पुष्प
१०८	अभिधर्म भाग-२ (हि.स.)	१४८	सम्बन्धी बुद्ध
१०९	संसारया स्वापु	१४९	तुच्छा
११०	धम्मपद (मूल पालि सतिव नेपाल भाषाम् अनुवादः (न्यासः)गु संस्करणः)	१५०	विरल बन्दा व परिचाय
१११	आर्या शौच परिभाषा	१५१	विरल बन्दा व परिचाय
११२	शौच नैतिक शिक्षा (भाग १)	१५२	संख्य विषय सुत
११३	बेस्वस्तर जातक	१५३	शौचनी
११४	निर्वाण (रचना संघः)	१५४	बनायात वरा
११५	विरल पुष्प सुमके	१५५	विरल पुष्प सुमके
११६	ज्ञानया शिक्षा भाष्य (हि.स.)	१५६	मनुतवगु परा व प्रेमं सु ज्ञी ?
११७	पालि भाषा अवतरण (भाग-२)	१५७	विरल बन्दा व परिचाय
११८	शौचायु जीव्या	१५८	अभिधर्म
११९	न्यु विरल बन्दा व धम्मपद	१५९	श्रेष्ठ पवित्र शोतापन्न (हि.स.)
११९	मनुतवगु परा		
१२०	संस्कृति		
१२१	कर्तव्य (हि.स.)		
१२२	विशेष क संस्कृतमे पाठ भाष्य परिचाय		
१२३	बुद्धा कला व धम्मपद		
१२४	विरकुमया भाष्य		
१२५	विरल बन्दा व परिचाय		
१२६	धम्मचक्रपरवत्त सुत (हि.स.)		

अष्टौ भाषामा प्रकाशित पुस्तकसूच
Dharmakirti Publication English

1. Buddhist Economics and The Modern World
2. Dharmakirti Vihar Today
3. Dharmakirti Vihar
4. "Dharmakirti in Nut Shell"
5. Dhamma and Dhammawali
6. Paritta Suttas